

Звіт
про стратегічну екологічну оцінку
проєкту Програми розвитку галузі рибного
господарства
Житомирської області
на 2024-2030 роки

м. Житомир
2023

Список виконавців:

АНТОНЮК Віктор Володимирович	Директор ТОВ «УкрЕкоПромПроект» (за згодою)
ДЯЧЕНКО Анатолій Миколайович	заступник начальника Басейнового управління водних ресурсів річки Прип'ять (за згодою)
ЛІОНОВ Сергій Сергійович	головний спеціаліст відділу оцінки впливу на довкілля Управління екології та природних ресурсів Житомирської обласної військової адміністрації
МЕДВЕДЬ Олександр Володимирович	директор ТОВ «ЕКО-МБ» (за згодою)
ПАЦЕВА Ірина Григорівна	завідувачка кафедри екології та природо-охоронних технологій, доктор технічних наук, професор Державного університету «Житомирська політехніка» (за згодою)
СВІТЕЛЬСЬКИЙ Микола Михайлович	кандидат сільськогосподарських наук, завідувач кафедри біоресурсів, аквакультури та природничих наук Поліського національного університету (за згодою)
СЕМЕНЮК Микола Миколайович	заступник начальника Управління – начальник відділу оцінки впливу на довкілля Управління екології та природних ресурсів Житомирської обласної військової адміністрації
ФЕДОРЧУК Сергій Миколайович	старший державний інспектор з ОНПС Житомирської області ДЕІ Поліського округу (за згодою)
ЧЕРНЕНКО Владлена Олександрівна	головний спеціаліст відділу іхтіології, регулювання рибальства та меліорації Управління державного агентства меліорації та рибного господарства у Житомирській області (за згодою)
ЧУРІНА Анна Олександрівна	начальник відділу мобілізаційної роботи та спеціальних питань управління реформ і розвитку медичної допомоги населенню Департаменту охорони здоров'я Житомирської обласної військової адміністрації
ЯЩЕНКО Інна Василівна	головний спеціаліст відділу іхтіології, регулювання рибальства та меліорації Управління державного агентства меліорації та рибного господарства у Житомирській області (за згодою)

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Зміст та основні цілі Програми розвитку галузі рибного господарства Житомирської області на 2024-2030 роки.....	5
2. Характеристика поточного стану довкілля, у тому числі здоров'я населення Житомирської області.....	7
3. Характеристика стану довкілля, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я на територіях, які ймовірно зазнають впливу (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень).....	36
4. Екологічні проблеми, у тому числі ризики впливу на здоров'я населення Житомирської області.....	39
5. Зобов'язання у сфері охорони довкілля.....	43
6. Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Програми.....	47
7. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Програми.....	51
8. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив.....	54
9. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання Програми для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.....	56
10. Резюме.....	61

Вступ

Основними міжнародними правовими документами щодо стратегічної екологічної оцінки (далі – СЕО) є Протокол про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція ЕСПО), ратифікований законом України № 562-VIII від 01.07.2015, та Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище, імплементація якої передбачена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.

СЕО – це інструмент стратегічного планування, направлений на включення екологічних пріоритетів в програми, плани; інструмент, який дає можливість зосередитися на всебічному аналізі можливого впливу планованої діяльності на довкілля та використовувати результати цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічних наслідків в процесі стратегічного планування.

Метою СЕО є сприяння сталому розвитку шляхом забезпечення охорони довкілля, безпеки життєдіяльності населення та охорони його здоров'я, інтегрування екологічних вимог під час розроблення та затвердження документів державного планування. Це системний інструмент оцінки, який підтримує та інформує про процес прийняття рішень.

Необхідність здійснення процедури стратегічної екологічної оцінки для документів державного планування у встановленому законодавством порядку визначається Законом України «Про стратегічну екологічну оцінку» (далі – Закон).

СЕО здійснюється на основі принципів законності та об'єктивності, гласності, участі громадськості, наукової обґрунтованості, збалансованості інтересів, комплексності, запобігання екологічній шкоді, довгострокового прогнозування, достовірності та повноти інформації у проєкті документа, міжнародного екологічного співробітництва.

Програма розвитку галузі рибного господарства Житомирської області на 2024-2030 роки (далі – Програма) є документом державного планування на довгостроковий період. Вона розроблена з урахуванням екологічних аспектів та з дотриманням принципу сталого розвитку.

СЕО Програми проведено відповідно до вимог Закону робочою групою, утвореною розпорядженням Житомирської обласної військової адміністрації від 08.12.2023 № 592 «Про здійснення стратегічної екологічної оцінки», за результатами роботи якої підготовлено цей звіт.

1. Зміст та основні цілі Програми розвитку галузі рибного господарства Житомирської області на 2024-2030 роки

Програму розроблено на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 травня 2023 року № 402-р «Про схвалення Стратегії розвитку галузі рибного господарства України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках», Законів України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів», «Про аквакультуру».

Метою Програми є забезпечення розвитку галузі рибного господарства в Житомирській області, підвищення її конкурентоспроможного потенціалу та створення умов для інвестиційного розвитку, збільшення виробництва водних біоресурсів та виробленої з них продукції, збереження та відтворення запасів водних біоресурсів в рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах), а також покращення їх екологічного стану.

Реалізація Програми сприятиме забезпеченню продовольчої безпеки області, розширенню ринків збуту продукції місцевих товаровиробників, залученню в економіку регіону інвестиційних ресурсів, збільшенню обсягів надходжень до бюджету області, створенню нових робочих місць.

Досягнення мети Програми потребує комплексних спрямованих дій органів державної влади, місцевого самоврядування та їх виконавчих органів, організацій, установ і підприємств області всіх форм власності для реалізації пріоритетних напрямів діяльності у сфері ефективного природокористування, дотримання вимог екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища.

Основними цілями та завданнями Програми визначено:

- проведення інвентаризації земельних ділянок водного фонду та гідроспоруд;
- проведення меліоративних робіт на водоймах області, у т.ч. шляхом розчищення русел малих річок;
- відтворення водних біоресурсів та збільшення їх запасів в рибогосподарських водних об'єктах області, шляхом вселення в них молоді водних біоресурсів
- залучення наукових та науково-дослідних установ до проведення наукових досліджень в рибній галузі;
- боротьба з браконьєрством;

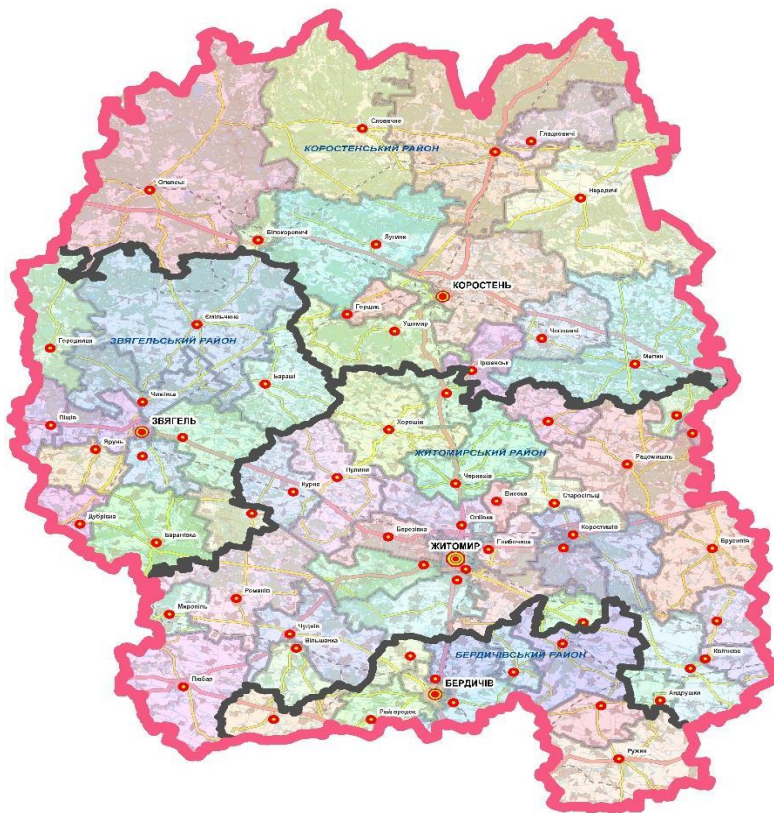
– створення умов для розвитку любительського та спортивного рибальства на водоймах загального користування.

Відповідно до законів України «Про правовий режим воєнного стану», «Про місцеві державні адміністрації», у зв'язку з військовою російською агресією проти України Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» введено воєнний стан у зв'язку з чим заплановані заходи Програми можуть коригуватися.

2. Характеристика поточного стану довкілля, у тому числі здоров'я населення Житомирської області

Житомирська область (обласний центр – м. Житомир) розташована в північно-західній частині України. Займає площу 29,83 тис. км², що становить 4,9 % території України і за цим показником посідає п'яте місце в країні. Протяжність області із заходу на схід сягає 170 км, а з півночі на південь 230 км.

За останніми звітними даними станом на 01.01.2022 в області проживало 1179,0 тис. осіб, з них 59,6 % мешкали у містах та селищах міського типу та 40,4 % – у сільській місцевості.

Мал. 2.1. Карта Житомирської області

Структура ґрунтового покриву Житомирської області обумовлена геологічною будовою Українського кристалічного щита, переважно рівнинним рельєфом місцевості, особливостями формування льодовикових та водно- льодовикових відкладів південно-польського і дніпровського періодів зледенінь та відкладами четвертинного періоду пов'язаного з антропогенною діяльністю.

Територія області знаходиться у двох природно-кліматичних зонах – Лісостепі (19 %) та Поліссі (81 %). Ці території суттєво відрізняються геологічною будовою, ландшафтною структурою, ґрунтами, лісистістю, ступенем сільськогосподарсько-го

освоєння території та видовим складом рослинного світу, у тому числі районованих сільськогосподарських культур.

Вигідне фізико-географічне та економіко-географічне положення сприяє компактному заселенню, господарському освоєнню території, створює передумови для життєвої діяльності людей. Особливості економічно-географічного положення і природних факторів (грунтово-кліматичні умови, мінерально-сировинні, лісові і водні ресурси) у поєднанні створюють сприятливі умови для розвитку багатогалузевого сільського господарства та промисловості.

Ґрунти та їх материнські породи Поліської частини області, по умовній широтній межі північніше Житомира, сформовані переважно на льодовикових та водно-льодовикових відкладах, за винятком височини Словечансько- Овруцького кряжу. Близьке розташування кристалічних порід до поверхні землі обумовлює розвиток процесів заболочування, які уповільнюють ґрунтоутворення на Поліссі, це призводить до формування в низинах торф'яників, торф'яно-болотних ґрунтів. На підвищених ділянках місцевості та на ділянках з потужним шаром льодовикових наносів відбуваються процеси формування дерново-підзолистих піщаних та супіщаних ґрунтів з кислою реакцією ґрунтового розчину.

Для області характерний високий рівень залягання кристалічних порід, які у багатьох місцях виходять на денну поверхню. Область багата на різноманітні корисні копалини, за що її справедливо називають «Урал в мініатюрі». В її надрах залягають поклади розсипного ільменіту, комплексних апатит-ільменітових руд, самоцвітів, кварцитів, облицювального каменю, каолінів, мінеральної сировини для виробництва різних будівельних матеріалів, бурого вугілля, торфу та інших копалин. Запаси титану на Житомирщині складають понад 85 % усіх розвіданих запасів титанових руд України.

Атмосферне повітря

Незалежно від джерела забруднення повітря всі забруднювальні речовини мають вплив на здоров'я людини. Їх ефект проявляється не відразу.

Головним джерелом забруднення Житомирської області є викиди від автотранспорту, і ця тенденція зберігається на протязі багатьох років. Принаймні так було до початку повномасштабного вторгнення.

Ведення активних бойових дій на території країни та області, зокрема, серйозно погіршує якість повітря. Наслідки від цього можуть мати довгостроковий негативний вплив на наше здоров'я.

За даними Міністерства довкілля України, обсяг викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря за час війни дорівнює обсягу викидів одного металургійного підприємства за цілий рік роботи.

Стан атмосферного повітря погіршується через бойові дії у прямий та непрямий способи.

Прямий вплив бойових дій – це детонування снарядів, використання артилерійської зброї та авіабомб. У деяких випадках ці ракети влучали в українські склади боєприпасів, які теж детонували.

Від таких вибухів в атмосферне повітря викидаються свинець, сажа, вуглець й інші шкідливі речовини. А залишки снарядів містять сірку, мідь, залізо та вуглець.

Непрямий вплив бойових дій – це пожежі в екосистемах, вибухи нафтобаз, атаки на промислові об'єкти та склади небезпечних відходів, як-от пінополіуретан, мінеральні добрива, лакофарбові вибори, аміачна селітра тощо.

Внаслідок російських ударів по нафтобазах, складах паливно-мастильних матеріалів згоріло понад 680,6 тисячі тонн нафтопродуктів, які забруднили повітря небезпечними речовинами. За підрахунками екологів, під час горіння нафти виділяється приблизно стільки ж атмосферного забруднення, скільки виробляє весь транспорт Києва за місяць.

Загалом через лісові пожежі, від горіння нафтопродуктів та займання промислових об'єктів, викиди в атмосферу вже перевищили 67 млн тонн.

При цьому забруднене повітря не має меж. Викиди в атмосферне повітря, викликані військовою агресією РФ на території України, переносяться, осідають і впливають на території інших держав, іноді на відстані тисячі кілометрів.

Крім того, у повітря потрапило понад 38 тисяч тонн викидів від горіння російської техніки та утворилося понад 352 тисячі тонн відходів, які забруднюють не лише повітря, а й землю.

Наразі вже зроблені перші підрахунки втрат, завданих внаслідок забруднення атмосферного повітря.

1. Наказами Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, затверджено «Методику визначення розмірів шкоди, завданої землі, ґрунтам» (від 04.04.2022 №167) та "Методику розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди" (від 13.04.2022 №175).

2. Державною екологічною інспекцією Поліського округу з використанням цих Методик нараховувано шкоду за забруднення земельних ресурсів, атмосферного повітря речовинами, які виділяються під час горіння складів паливно-мастильних матеріалів, під час лісових та інших пожеж. Це оксиди азоту, аміак, сірчистий ангідрид, бенз(а)пірен, оксиди вуглецю, метали та їхні сполуки, що значно впливає на якість атмосфери.

3. Лише внаслідок пожеж на нафтобазах області, які сталися через ракетно-бомбові удари агресора, в атмосферне повітря потрапило близько 13200 тонн забруднюючих речовин. Загальна площа забруднених земель понад 30 га.

4. Внаслідок ракетного обстрілу окупантами постраждав лісовий фонд державних підприємств Житомирського обласного УЛМГ. Горіння лісових та інших насаджень загальною площею понад 2000 гектарів додало ще понад 1,5 мільйона тонн забруднюючих речовин.

Восени 2022 року Житомирщина зазнала ракетних ударів по електропідстанціях, в результаті яких виникли пожежі та загорілися мастила й ізолююча електропроводка. На момент пожеж та у наступні декілька днів задокументовано підвищення концентрації забруднюючих речовин в повітрі.

Загалом, сума шкоди, завданої довкіллю Житомирщини внаслідок викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, становить майже 15 млрд гривень.

Ці та інші розрахунки й докази злочинів проти довкілля України будуть використані для стягнення репарацій.

Реальну та повну оцінку завданої шкоди вдасться зробити лише після завершення активних бойових дій. Втім навіть після фінансового відшкодування мешканці України відчуватимуть наслідки від забруднення повітря ще багато років.

Таблиця 2.1.

Динаміка викидів в атмосферне повітря

тис. тонн

Роки	Викиди в атмосферне повітря, тис. т			Щільність викидів у розрахунку на 1 кв. км, кг	Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг	Обсяг викидів на одиницю ВРП (тис.т на млн. грн.)
	Всього	у тому числі				
		стаціонарними джерелами	пересувними джерелами			
2000	61,80	12,3	49,5	2072,1	43,45	0,0046
2018	72,97	13,0	59,97	2448,7	59,28	0,0009
2019	73,44	12,7	60,74	2464,4	60,19	0,00086
2020	53,9	11,8	42,1	1807,1	45,77	0,00058
2021	58,7	11,9	46,8	1968,02	49,85	0,00052
2022	-*	-*	-*	-*	-*	-*

-* Інформація відсутня, зважаючи на відсутність статистичних звітів у період воєнного стану або стану війни та призупинення оприлюднених органами Державної статистики необхідної статистичної інформації за періоди 2022-2023 рр.

Моніторинг забруднення атмосферного повітря в м. Житомир здійснювався на двох стаціонарних постах спостережень Житомирського обласного центру з гідрометеорології: ПСЗ № 1, який розташований на вул. Вітрука, 31; ПСЗ № 2 - на вул. Михайла Грушевського, 14/20. Відібрано 5189 проб атмосферного повітря. Проби на вміст завислих речовин, діоксиду сірки, діоксиду азоту та важких металів були проаналізовані в лабораторіях спостережень за забрудненням атмосферного повітря Центральної геофізичної обсерваторії імені Бориса Срезневського. Вміст оксиду вуглецю визначався фахівцями Житомирського ЦГМ на місці.

Загальний рівень забруднення в повітрі за індексом забруднення атмосфери (ІЗА) в 2022 році оцінювався, як низький.

Середньорічні концентрації забруднювальних домішок, що визначались, не перевищували середньодобові гранично допустимі концентрації, за винятком діоксиду азоту, середня концентрація якого дорівнювала 2,5 ГДК с.д.

Атмосферне повітря є невід’ємною складовою біосфери і середовища існування людини, і найнеобхіднішим для життя на Землі компонентом навколишнього природного середовища, найбільшою за об’ємом живою оболонкою біосфери.

Оболонки атмосфери: іоносфера, термосфера, мезосфера, стратосфера, з озоновим шаром, та тропосфера виконують найважливіші функції захисту від сонячної радіації, космічного випромінювання та метеоритів, підтримують стабільні кліматичні умови на Землі та пом’якшують сезонні і річні кліматичні зміни.

Атмосферне повітря, одночасно, є вичерпним і невичерпний природним ресурсом, необхідним для життя людей, тварин, рослин, більшості мікроорганізмів і, навіть, підводних мешканців. Наприклад, відомо, що без харчування людина може

прожити до п'яти тижнів, без води - до п'яти днів, а без повітря – лише до п'яти хвилин.

Водночас кисень, що входить до складу атмосфери, є не тільки головним фактором життя, а й невід'ємним компонентом (окислювачем та робочім тілом) для згоряння палива у різноманітних теплових машинах, технологічних установках і двигунах внутрішнього згоряння.

Атмосфера є кліматоутворюючим середовищем на планеті, а стан її тропосфери на певній території формує погодні умови.

Найбільш поширеними забруднювачами атмосфери є: оксид вуглецю CO_2 , окис вуглецю CO , діоксид сірки SO_2 , оксиди азоту NO_x , вуглеводні C_xH_y , сажа, пил та інші.

Внаслідок Чорнобильської катастрофи атмосфера була середовищем поширення радіоактивних елементів на значні відстані, що зумовило глобальне радіаційне забруднення біосфери.

На даний час радіоактивне забруднення атмосфери радіоактивними елементами чорнобильського походження на території області відбувається переважно внаслідок лісових пожеж на радіоактивно-забруднених і радіаційно-небезпечних землях.

За інформацією Житомирського обласного центру з гідрометеорології (Житомирський ЦГМ) стан радіаційного забруднення атмосферного повітря у 2022 році в Житомирській області за даними щоденних спостережень по рівню експозиційної дози гама випромінювання, які проводяться підпорядкованими центру метеостанціями, знаходився в межах природного радіаційного фону 10-20 мкР/год.

Стан водних ресурсів

Житомирська область розташована в північно-західній частині України, межує на півночі з Гомельською областю республіки Білорусь, на заході з Хмельницькою і Рівненською областями, на сході – з Київською областю, на півдні з Вінницькою областю.

Гідрографічна мережа Житомирської області розташована у межах суббасейну річки Прип'ять (56 %) території або 16,6 тис. km^2 та середнього Дніпра (44 %), або 13,2 тис. km^2 .

Середня величина річкового стоку складає 3300 млн m^3 , з них на території області формується 2800 млн m^3 .

Поверхневі водні ресурси в області формуються в основному із місцевого стоку у річковій мережі переважно на власній території, за рахунок атмосферних опадів, а також транзитного стоку, який надходить із суміжних областей.

Водність рік області досить нерівномірна по сезонах року та кліматичних зонах. Так водність рік в північних районах в 1,5-2 рази вище ніж у південних, до 70 % стоку річок припадає на весняну повінь, або літні паводки і лише до 30% – на решту періоду року.

В літню межень значна частина рік в південних районах області пересихає, що робить неможливим забір води без будівництва підпірних споруд, ставків та водосховищ.

Водозабезпеченість в області в середній по водності рік становить 2,6 тис. м³/чол., в маловодний рік – 0,9 тис. м³/чол.

По території Житомирської області протікає 329 річок довжиною понад 10 км, їх загальна довжина 6691.6 км. Малих річок довжиною понад 10 км – 321, їх загальна довжина 5695 км. Річок, струмків, водотоків довжиною менше 10 км нараховується 2493, їх загальна довжина 7062 км. Всі річки області належать до басейну Дніпра. Найбільші з них: притоки Дніпра – Тетерів з Гнилоп'ятю, Гуйвою та Іршею; Ірпінь, Здвиг (верхні течії); притоки Прип'яті – Уборть, Словечна та Уж з Жеревом і Норином, притока Горині – Случ з Тнею, Смілкою та інші менші річки. Річкова мережа добре розвинена, середня щільність річкової мережі – 0.36 км/км², у лісостеповій частині – 0.20-0.26 км/км². Всі річки належать до рівнинного типу, для них характерне мішане живлення з переважанням снігового. Водність рік досить нерівномірна по сезонах року та кліматичних зонах.

У північних районах області водність в 1.5 – 2 рази вище, ніж у південних. Понад 70 % річкового стоку припадає на весняну повінь та дощові паводки і лише 30 % – на решту року.

В структурі гідрографічної сітки великих річок немає, до середніх річок відноситься річки Тетерів, Случ, Ірша, Уборть, Ствига, Словечна, Уж та Ірпінь.

Більша частина Житомирської області лежить у межах Придніпровської височини, північну і північно-східну частини займає Поліська низовина. Поверхня території хвиляста, із загальним зниженням на північ і північний схід. Відмітки поверхні рельєфу коливаються від 280 – 300 м на південному заході і півдні до 130 м на півночі. Південна частина області, а також Словечансько-Овруцька височина на півночі характеризуються значною почленованістю рельєфу, схили гряд посічені багаточисельними річками і балками з глибокими долинами і крутими схилами. В області значні площі моренних і моренно-зандрових рівнин з пасмово-горбистим рельєфом.

Займаючи крайову зону дніпровського зледеніння, область характеризується розвитком у західній частині водно-льодовикових утворень: піски, суглинки, глини. Східна частина відзначається поширенням моренних відкладень і льодовикових форм рельєфу. На переважній частині території поширені денудаційні форми рельєфу, що зумовлено близьким заляганням кристалічних порід до поверхні. Ці форми рельєфу спостерігаються у вигляді округлих і овальних горбів, а також у формі гряд, валів, гранітних плит, витягнутих у північно-західному і північно-східному напрямках згідно з орієнтацією основних структур Українського щита.

У рівнинній частині річки мають широкі долини з незначною глибиною врізу, плавну течію. У зоні кристалічного щита долини вузьчі, часто каньйоноподібні, з крутими скелястими берегами, русла річок порогові, течія швидка. Більшість річкових долин приурочені до тектонічних структур. Річки Роставиця і її притоки, Ірпінь, Унава, Гуйва, Гнилоп'ять, Тетерів (вище м. Житомира) та р. Ірша мають значну зарегульованість стоку.

У північній частині області велика кількість озер і боліт. Озера невеликі, до 0,3–0,5 км в поперечнику, найбільше озеро Кам'яне.

Природний режим річок значно змінений внаслідок зарегульованості великою кількістю ставків та водосховищ. Всього в області нараховується 54 водосховища, 29 використовуються комплексно. Загальна площа водного дзеркала водосховищ становить 7744 га.

Більшість водосховищ (48 шт.) належать до малих (об'ємом менше 10 млн м³), 6 — до невеликих (Денишівське, Відсічне, Житомирське, Іршанське, Малинське — побудовані на р. Тетерів або на його притоці — р. Ірша; Лісове — на р. Ірпінь).

Найбільше серед водосховищ області — Іршанське водосховище — побудоване на р. Ірша (притока р. Тетерів), має величину повного об'єму 30,2 млн м³, корисного — 28,6 млн м³.

Ставків на території області нараховується 1826, загальна площа водної поверхні 11974,9 га. Найбільша кількість ставків — у межах Ружинського (203 шт.), Чуднівського (153 шт.), Попільнянського (136 шт.), Бердичівського (134 шт.), Радомишльського (128 шт.), Андрушівського (115 шт.), Овруцького (112 шт.) районів.

Більшість ставків на Житомирщині побудовані на малих річках та струмках, внаслідок чого їх водний стік зарегульований на 30-60%.

Наявність водосховищ та ставків дозволяє певною мірою здійснювати сезонний перерозподіл стоку, створювати необхідні запаси води, забезпечувати потреби населення і економіки у водних ресурсах.

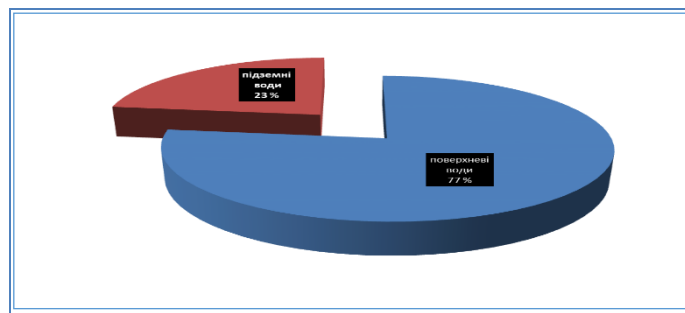
Площі, зайняті водними об'єктами, становлять 138,5 тис.га, в тому числі: під річками і струмками – 7,22 тис.га; водосховищами та іншими штучними водоймами

– 20,85 тис.га; озерами та прибережними замкнутими водоймами – 0,98 тис.га; каналами, гідроспорудами та смугами відведення – 20,44 тис.га; іншими водогосподарськими спорудами – 8,9 тис.га; болотами зайняті 80,1 тис.га.

За даними державного водообліку за формою № 2ТП-водгосп (річна) за 2022 рік в межах Житомирської області 929 водокористувачів здійснювали спеціальне водокористування, із них 89- підприємства комунальної галузі, 285 – промисловий сектор, 383–сільське господарство та 172 – інші галузі.

Загалом із водних об'єктів області було забрано 85,233 млн м³ води.

Джерелом водопостачання населення та галузей економіки області є поверхневі води – 65,34 млн м³ (77 %) та підземні води – 19,89 млн м³ (23%).

Діаграма 2.1. Джерела забору води

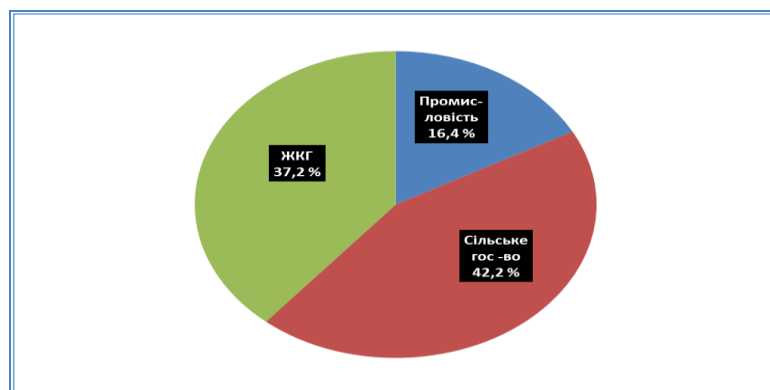
Структура водокористування за 2022 рік виглядає наступним чином:

16,4 % (13,98 млн м³) водних ресурсів забирається промисловістю;

37,2 % (31,73 млн м³) житлово-комунальним господарством;

42,2 % (35,95 млн м³) сільським господарством;

4,2 % (3,57 млн м³) забирається іншими галузями.

Діаграма 2.2. Структура водокористування

Найбільшим джерелом водопостачання являється басейн річки Тетерів, з якого у 2022 році було забрано 52,457 млн м³, або 62,0 % від загального водозабору області.

Усього за 2022 рік у поверхневі водні об'єкти відведено 52,61 млн м³ зворотних вод, із них категорії:

«нормативно-чисті без очистки» – 26,89 млн м³;

«нормативно очищені на очисних спорудах» – 24,43 млн м³;

«недостатньо очищені» – 1,105 млн м³, «забруднені без очистки» - 0,184 млн м³ зворотних (стічних) вод.

Основним показником раціонального використання водних ресурсів є втрати питної води при транспортуванні підприємствами житлово-комунальної галузі, які у 2022 році склали 10,169 млн м³, що становить 32,0 % від загального забору води даною галуззю.

Порівняно з попереднім роком втрати в мережі зменшились на 0,803 млн м³ (10,972 млн.м³), або 7,3 %, із них по КП «Житомирводоканал» на 0,474 млн м³; МКП «Бердичівводоканал» на 0,123 млн м³ та Коростенському КП «Водоканал» на 0,124 млн м³.

Робота водогосподарських систем (водосховищ, каналів та інших зв'язаних між собою водних об'єктів) регулювалась шляхом встановлення відповідних режимів для кожного водного об'єкта системи з урахуванням прогнозу водності.

Басейновим управлінням водних ресурсів річки Прип'ять протягом року було надано 1139 пропозицій територіальному органу Держводагентства України щодо встановлення оптимальних режимів роботи водосховищ та ставків, у тому числі для 436 – наданих в оренду, 53 – водосховища та 65 водних об'єктів, які знаходяться на балансі водогосподарських організацій та здійснювався постійний контроль за їх виконанням, що дало змогу забезпечити потребу населення та галузей економіки в умовах маловоддя в повному обсязі.

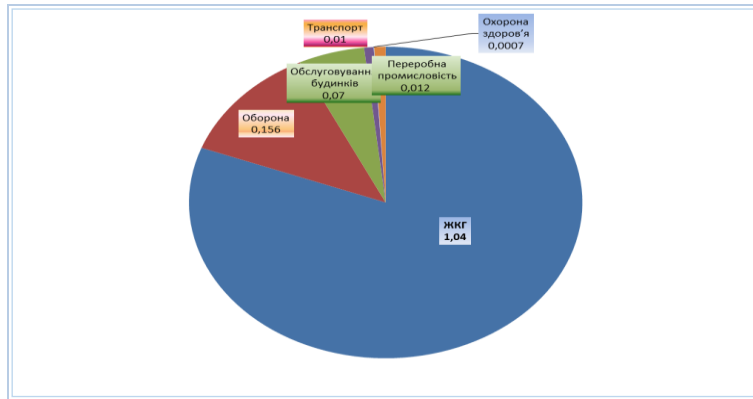
За даними державного водообліку за звітний період з водних об'єктів області всього було забрано 85,233 млн м³, із них з поверхневих джерел – 65,344 млн м³, підземних 19,889 млн м³, що на 11,078 млн м³ (або 11,5 %) менше ніж за 2021 рік (96,311 млн м³).

Протягом 2022 року скиди стічних вод у поверхневі водні об'єкти області надходили із 154 точкових джерел. Загалом відведено 52,61 млн м³ стічних вод, із них 25,531 млн м³ пройшли очистку на очисних спорудах каналізації.

Загалом у 2022 році у поверхневі водойми відведено 1,289 млн м³ забруднених зворотних (стічних) вод, що на 0,820 млн м³ (38,9 %) менше порівняно з 2021 роком.

Скид забруднених зворотних (стічних вод) у поверхневі водні об'єкти здійснили 12 підприємств (2021 року – 13 підприємств).

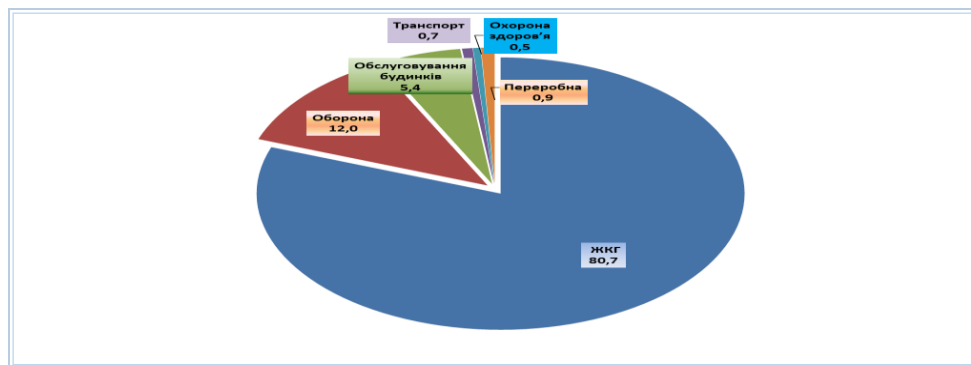
Основними забруднювачами залишаються підприємства житлово-комунальної галузі (7 водокористувачів) – 1,041 млн м³ (80,7 %).

Діаграма 2.3. Забруднювачі по галузях економіки, млн.м³

Комплекси очисних споруд каналізації комунальних підприємств застарілі і працюють неефективно, тому потребують реконструкції з впровадженням сучасних технологій очистки стічних вод.

Із загального об'єму зворотних (стічних) вод, які потребують очищення на очисних спорудах (25,531 млн м³) 95,7 % були відведені в поверхневі водні об'єкти як нормативно очищені (24,426 млн м³), решта 4,3 % – не досягли нормативної очистки стоків (1,105 млн м³).

Діаграма 2.4. Забруднювачі по галузях економіки, %

Стаття 8 Водної Рамкової Директиви (Директива 2000/60/ЄС) встановлює програми моніторингу для моніторингу стану поверхневих вод.

Результати моніторингу з дотриманням вимог ВРД забезпечують базову лінію для розробки заходів та служать для підтвердження оцінки навантажень.

Державний моніторинг поверхневих вод є складовою частиною державної системи моніторингу довкілля і здійснюється в системі Державного агентства

водних ресурсів України згідно із статтею 16 Водного кодексу України, постанов Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 № 758 «Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод», від 30.03.1998 № 391 «Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля».

Державний моніторинг масивів поверхневих вод складається з діагностичного, операційного та дослідницького моніторингу, що здійснюється за біологічними, фізико-хімічними, хімічними та гідроморфологічними показниками з метою встановлення екологічного стану масивів поверхневих вод.

Здійснення діагностичного моніторингу масивів поверхневих вод є одним із найважливіших етапів розробки Плану управління річковим басейном (ПУРБ). Впровадження європейських стандартів з управління водними ресурсами шляхом реалізації ПУРБ має на меті досягнення «доброго» екологічного стану водних об'єктів.

31 грудня 2020 року наказом Міндовкілля № 410 затверджено першу сучасну Програму державного діагностичного та операційного моніторингу поверхневих вод, яка відповідає європейським вимогам.

Діагностичний моніторинг допоможе дізнатись на скільки діяльність людини вплинула на кількісний та якісний стан води. На його основі будуть розроблені заходи для досягнення «доброго екологічного стану» та «доброго хімічного стану» вод.

Операційний моніторинг здійснюється для водойм, де існує ризик недосягнення доброго екологічного стану вод, або щороку здійснюється забір води для питних і побутових потреб населення.

Дані операційного моніторингу є підґрунтям для розробки конкретних заходів у плані управління річковим басейном для поліпшення чи підтримання стану водойм.

Об'єкти, створи і періодичність відбору проб на 2022 рік визначені «Порядком здійснення державного моніторингу вод», затвердженим наказом Держводагентства України від 12.01.2022 № 5.

БУВР Прип'яті забезпечує виконання діагностичного моніторингу вод та аналіз якісного стану масивів поверхневих вод у суббасейні Прип'яті та середнього Дніпра у межах Житомирської області на 14 пунктах спостережень за вмістом хімічних (пріоритетних) речовин та хімічних (басейнових специфічних) речовин, із них на 7 МПВ, забір води з яких здійснюється для задоволення питних і господарсько-

побутових потреб населення на річках Тетерів, Случ, Ірша, Гнилоп'ять, Уж і Візня та 1 транскордонному водному об'єкті, річці Уборть, с. Рудня Хочинська, Коростенський район за вмістом хімічних та фізико-хімічних показників.

Пріоритетні та басейнові специфічні показники визначаються лабораторією вод Північного регіону Міжрегіонального офісу захисних масивів дніпровських водосховищ, м. Вишгород.

Загалом у 2022 році відібрано 88 проб та виконано 1760 вимірювань складу та властивостей поверхневих вод.

У межах Житомирської області визначені головні водно-екологічні проблеми, це забруднення водних об'єктів органічними, біогенними речовинами як результат недостатньої очистки стічних вод або її відсутності, забруднення водних об'єктів небезпечними речовинами, що потрапляють зі стічними водами промислових та комунальних підприємств, вплив пестицидів та інших засобів хімічного захисту рослин.

З метою прийняття управлінських рішень щодо покращення якісного стану масивів поверхневих вод проводиться аналіз якості поверхневих вод та сповіщення органів виконавчої влади.

Крім того, проводиться щомісячне наповнення результатами вимірювань порталу «Моніторинг та екологічна оцінка якісного стану поверхневих вод України».

Стан земельних ресурсів та ґрунтів

Земельний фонд Житомирської області станом на 1 січня 2023 року становить 2982,7 тис. га, в тому числі землі:

сільськогосподарських підприємств складають 559,2 тис. га;

громадян – 760,4 тис. га;

закладів, установ і організацій – 36,1 тис. га;

промислових та інших підприємств – 14,1 тис. га;

підприємств і організацій транспорту, зв'язку – 29,9 тис. га;

частин, підприємств, організацій, установ, навчальних закладів оборони – 33,1 тис. га;

організацій, підприємств і установ природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення – 20,4 тис. га;

лісогосподарських підприємств – 1048,1 тис. га;

водогосподарських підприємств – 10,9 тис. га;

спільних підприємств, міжнародних об'єднань і організацій з участю українських, іноземних, юридичних та фізичних осіб – 0,1 тис. га;

державної власності, які не надані у власність або користування (запасу, загального користування, резервного фонду) – 470,4 тис. га.

Структура ґрунтового покриву області обумовлена геологічною будовою Українського кристалічного щита, переважно рівнинним рельєфом місцевості, особливостями формування льодовикових та водно-льодовикових відкладів південно-польського і дніпровського періодів зледеніння та відкладами четвертинного періоду пов'язаного з антропогенною діяльністю.

Серед усього різноманіття ґрунтового покриву області найбільш родючі ґрунти зосереджені у південній частині: сірі лісові, темно сірі опідзолені ґрунти та чорноземи опідзолені – 119,3 тис. га, чорноземи типові – 205,6 тис. га, лучні та чорноземно лучні – 35,8 тис. га, дерново глейові – 21,5 тис. га.

Землі з ґрунтами високої природної родючості представлені наступним складом:

чорноземи не еродовані не солонцюваті суглинкові на лесових породах – 112,5 тис. га;

лучно-чорноземні та чорноземно-лучні незасолені не солонцюваті суглинкові – 79,7 тис. га;

темно-сірі опідзолені та чорноземи опідзолені на лесах глеюваті – 38,6 тис. га;

підзолисто-дернові суглинкові – 0,1 тис. га;

торфовища глибокі і середньо глибокі осушені – 0,8 тис. га.

Всього площа угідь з ґрунтами високої природної родючості становить близько 232 тис. га, площа сільськогосподарських угідь – 1510,1 тис. га або 50,6% території.

Нинішній стан ґрунтів сільськогосподарських угідь є достатньо проблемним. Ерозія, зменшення вмісту гумусів, засолення, закислення, ущільнення ґрунтів є дуже поширеним явищем на території області.

За еколого-агрохімічним станом ґрунтового покриву сільськогосподарські угіддя області оцінені у 37 балів, а орні землі – у 39 балів. В середньому по Україні оцінка таких земель становить 55 балів, що в 1,3 раза більше, ніж по області. Орні землі в Лісостеповій зоні області мають середню оцінку 51 бал, Поліській – 32 бали.

Надра

Потужна мінерально-сировинна база зумовлює значний потенціал гірничодобувної галузі Житомирщини, що базується на розвіданих природних ресурсах регіону.

Надра області містять поклади розсипного ільменіту, комплексних апатит-ільменітових руд, самоцвітів, кварцитів, облицювального каменю, каолінів, мінеральної сировини для виробництва різних будівельних матеріалів, бурого вугілля, торфу, пірофіліту.

У добувній галузі функціонує 51 велике, середнє та вагоме за обсягами виробництва гірничо видобувне та гірничо переробне підприємство.

Запаси титану на Житомирщині складають понад 85% усіх розвіданих запасів титанових руд України. Відповідно до спеціальних дозволів на користування надрами, розробку титанових (ільменітових) родовищ в області у 2022 році здійснювала: філія «Іршанський ГЗК» Акціонерного товариства «Об'єднана гірничо-хімічна компанія». Зазначене підприємство спільно з Вільногірським гірничо-металургійним комбінатом, розташованим у Дніпропетровській області, повністю забезпечують товарними концентратами заводи України. Водночас в області розробляються тільки розсипні родовища титанових руд.

Стратегічним напрямом розвитку гірничої галузі є залучення до розробок розвіданих корінних комплексних родовищ титано-apatитових руд у Коростенському та Житомирському районах.

Особливого значення в Україні в умовах сьогодення набуває формування та освоєння рідкіснометалевої та рідкісноземельної сировинної бази. Серед попередньо детально вивчених об'єктів слід відмітити перспективну Суцано-Пержанську рудну зону (Олевський район). В межах рудного поля відкрито унікальне Пержанське родовище берилію, Ястребецьке родовище фтор-рідкісноземельно-цирконових руд, Юрівське апатит-ільменітове та Суцанське дистенове родовища, Центральний рудопрояв ітрофлюориту, колумбіт-циркон-каситеритові розсипи та ін. При цьому підраховані запаси промислових категорій та прогнозні ресурси корисних копалин можуть бути суттєво збільшені при подальшому вивченні території та окремих об'єктів. Наведені родовища та перспективні рудопрояви розміщені в безпосередній близькості одне від одного, а враховуючи подібність технологічних властивостей руд, можуть відпрацьовуватись єдиним гірничо-збагачувальним підприємством.

Позитивні результати геологорозвідувальних робіт і економічні розробки останніх років показали можливість створення в межах Пержанського рідкіснометалевого рудного району стратегічно-важливої сировинної бази рідкісних та рідкісноземельних металів, яка за світовим досвідом освоєння подібних районів може забезпечити розвиток гірничодобувної промисловості в цьому регіоні Поліського краю принаймні на 100 років.

Існують перспективи пошуків родовищ сульфідного нікелю на північному заході Українського щита у Красногірсько-Житомирській зоні.

Область володіє унікальним Волинським родовищем п'єзокварцу, запаси якого також вміщують супутню сировину - різноманітне напівдорогоцінне каміння: моріон, берил, топаз, гірський кришталь, аметист, опал, халцедон, агат.

Однією з перспективних бурштиноносних зон в Україні є Барашівська зона в Житомирській області, яка є продовженням Клесівської зони Рівненської області, де на сьогодні розробляється значне за запасами Клесівське родовище бурштину. Родовища і рудопрояви бурштину Житомирської області мало вивчені, дослідно-промисловий видобуток бурштину має не систематичний характер і не значні об'єми для ювелірної промисловості та на ринку дорогоцінного каміння.

У геологічній будові надр Житомирщини велику роль відіграють міцні кристалічні породи.

Група нерудних корисних копалин представлена кварцитами унікальних Овруцького та Товкачівського родовищ, розвіданих в Коростенському (колишньому Овруцькому районі), на яких сконцентровано майже 84% усіх запасів цієї сировини в Україні. Щороку видобування кварциту на родовищах складає майже 80% від загальнодержавного обсягу, що повністю задовольняє потреби вітчизняних металургійних заводів. Завершено будівництво нових сучасних ліній з випуску щебеневої продукції з кварцитів, що дозволить щороку переробляти понад 3 млн. тон гірничої маси.

Особливе місце в мінерально-сировинному потенціалі області займають поклади гранітів, габро, лабрадоритів, які забезпечують мінерально-сировинну базу для підприємств по видобутку та виробництву декоративно-облицювального каменю та виробів з нього.

Розвідані запаси різновидів облицювального каменю складають 60 % від загальноукраїнських, а запаси лабрадоритів і габро становлять майже 90 %

запасів цих корисних копалин в Україні. Щодо їх запасів, регіон займає лідируючі позиції не тільки в державі, але й у Європі.

Видобування та обробку природного каменю віднесено до пріоритетних видів економічної діяльності.

На Житомирщині користувачам надано право на експлуатацію 92 родовищ природного (блочного) каменю з широкою гамою кольорових та декоративних властивостей, з загальними запасами понад 140 млн м³, до розробки вже залучено понад 70 родовищ, які зосереджені в Коростенському та Житомирському районах.

Водночас, невід'ємним наслідком щільної зосередженості гірничих і каменепереробних підприємств в окремих районах області є поступове накопичення техногенних твердої некондиційної мінеральної сировини та псування земель шламо-муловідходами від переробки природного каменю. В переважній більшості вторинний ресурсний потенціал цих відходів практично не використовується. Такі відходи необхідно розглядати як тверду некондиційну мінеральну сировину що може забезпечити ресурсозбереження у дорожньому будівництві, містобудівній діяльності та у виробництві будівельних матеріалів.

На окремих каменепереробних підприємствах області впроваджуються сучасні лінії, (виробництво Італії, Китай) що розраховані на обробку пульпових рідких відходів: шлам фільтрується, обезводнюється, пакується в біг-беги або після пресування брикетується. В подальшому, може частково використатись в будівництві та випуску на його основі нової будівельної продукції.

Проте відсоток каменярів області з сучасним європейським поглядом на ведення бізнесу є незначним.

Інша частина, а це переважно невеликі цехи і майстерні, що працюють за спрощеною або застарілою технологією, яка не враховує сучасні екологічні вимоги ведення господарської діяльності.

Житомирська область володіє добре розвиненою сировинною базою каменю будівельного для виробництва щебеню та каменю побутового. Питома вага випуску щебеню, гальки, гравію та каменю дробленого в області становить більше 30% від загального випуску цієї продукції в Україні.

Гірничорудні корисні копалини представлені польвошпатною сировиною, каоліном, сланцями пірофілітовими.

Сировина польвошпатна - важлива складова для фарфоро-фаянсової промисловості, налічує два родовища: Грузлівецьке родовище пегматиту та

родовище «Гірне», які практично відпрацьовані. З метою забезпечення потреб ринку сировиною, розпочато детальні пошуки нових ділянок в межах перспективних площ. На сьогодні ДП «ШПАТ» підготовлено та буде введено в експлуатацію ділянку «Вільха», розвідану в межах родовища «Гірне».

Сланці пірофілітові представлені двома родовищами - Нагорянським і Кур'янівським. Пірофіліт Нагорянського родовища, згідно з позитивним висновком за результатами науково-дослідних робіт, виконаних в останні роки, планується використовувати в металургії.

На території Житомирщини знаходяться одні із найвідоміших в державі каолінових родовищ, на базі яких ще наприкінці XVIII ст. працювали фарфоро-фаянсові заводи.

Після завершення детального геологічного довивчення розпочато перший етап освоєння, одного з найбільших в Україні – Велико-Гадоминецького родовища каолінів в Бердичівському районі, з загальними запасами сировини 315 млн тон.

За рахунок накопичення продуктів фізичного та хімічного руйнування кристалічних порід в області сформовано значні запаси будівельних пісків, керамічних та цегельно-черепичних глин.

Пісками будівельними область забезпечена повністю. Проте, кількість виданих спеціальних дозволів на користування надрами недостатня і не враховує місцевий попит на будівельну сировину.

На території області знаходиться 77 родовищ цегельно-черепичної сировини з загальними запасами 76,5 млн м³.

Підземні прісні води в області для питного та виробничо-технічного постачання розвідано на 36 ділянках, на 9 – лікувальні мінеральні води.

За наявністю родовищ торфу високої якості в області існують значні перспективи нарощування добування торфу як паливно-енергетичного призначення так і для виготовлення добрив на основі торфу для потреб сільських господарств. Розвідано 187 родовищ торфу. На сьогодні видобуток торфу в Житомирській області не здійснюється.

В області виявлено та детально розвідано родовища цементної, керамзитової, карбонатної сировини, пірофілітового сланцю, апатитів, піщано-гравійної суміші та природного каменю, розробка яких на сьогодні потребує залучення інвестиційних коштів.

Рослинний та тваринний світ

На Житомирщині зустрічається близько 1600 видів судинних рослин, 294 види мохоподібних, 250 видів лишайників та ліхенофільних грибів, Серед судинних рослин в області першу десятку за кількістю видів утворюють такі родини: айстрові (243 види), злакові (132 види), осокові (84), губоцвіті (63), бобові (60), ранникові (58), гвоздичні (58), капустяні (57), розові (55), зонтичні (52). Список рідкісних видів флори області нараховує 227 видів судинних рослин. На Житомирщині нині відомі єдині в Україні локалітети конюшини Спрігіна (*Trifolium spryginii*), водяного жовтецю плаваючого (*Batrachium fluitans*), глоду дюнного (*Crataegus dunensis*).

Тваринний світ Житомирщини багатий і різноманітний. Він нараховує близько 400 видів, у тому числі ссавців – 67, птахів – 270, риб – 30.

Поліська зона характеризується великим розмаїттям фауни, серед представників якої зустрічаються і рідкісні у сучасній Україні представники хребетних (лось, рись, глухар, тетерук, рябчик, лелека чорний, орлан білохвіст, зміїд, тощо). Особливо цінними є мисливські тварини: олень благородний, козуля, дикий кабан. У заплавах річок водяться бобри, видра, норка європейська. У лісостеповій зоні області зростає чисельність зайців, лисиць, мишовидних гризунів та землерійів, проте видовий склад лісової фауни тут значно бідніший, ніж у лісах Полісся (частіше зустрічаються лише білки, лісові куниці, дещо менше – вовки, дикі кабани тощо). Разом з тим, є чимало видів хребетних, які поширені всією територією області, не маючи певних регіональних ареалів. Серед таких представники орнітофауни – водоплавні, болотні та лучні птахи (качки, кулики, перепілки).

У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» Указом Президента України Володимира Зеленського від 24 лютого 2022 року №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» введено в Україні воєнний стан строком на 30 днів, тому користувачі мисливських угідь області не встигли здати ліцензії на добування мисливських тварин, звіти про результати проведення полювань та зведені дані чисельності основних видів мисливських тварин до Житомирського обласного управління лісового та мисливського господарства.

З метою запобігання реальній загрозі виникнення пожеж в лісах і мінімізації їх наслідків розпорядженням голови ради оборони Житомирської області Віталія Бунечка від 21.03.2022 року №11 введено в дію рішення ради оборони Житомирської області від 21 березня 2022 року «Про заборону відвідування лісів та використання відеореєстраторів», яким заборонено на всій території області відвідування лісів

населенням і в'їзд (крім транзитних шляхів) транспортних засобів та іншої самохідної техніки.

Природно-заповідний фонд

Станом на 01.01.2023 р. до складу природно-заповідного фонду Житомирської області входить 268 об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 142155,3499 га, з них 20 об'єктів загальнодержавного значення (їх площа становить 57940,04 га) та 248 об'єктів місцевого значення (їх площа становить 84215,3099 га). Відсоток заповідності становить 4,75 %.

Природно-заповідний фонд області має таку структуру:

природні заповідники – 2 (площа – 50976,84 га);

заказники загальнодержавного значення – 10 (площа – 6757 га);

заказники місцевого значення – 186 (площа – 83750,1351 га);

пам'ятки природи загальнодержавного значення – 2 (площа – 51 га);

пам'ятки природи місцевого значення – 41 (площа - 221,6 га);

ботанічні сади загальнодержавного значення – 1 (площа – 35,4 га);

дендрологічні парки місцевого значення – 3 (площа – 14,9 га);

парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення – 5 (площа – 119,8 га);

парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення – 18 (площа – 228,6748 га).

З метою розширення мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду та забезпечення збереження біорізноманіття рішенням Житомирської обласної ради від 07.12.2022 № 474 оголошені нові об'єкти природно-заповідного фонду місцевого значення, а саме:

1) ландшафтний заказник місцевого значення «Любарський» площею 159,2611 га;

2) ландшафтний заказник місцевого значення «Троцанський» площею 105,1864 га;

3) лісовий заказник місцевого значення «Урочище Зікове» площею 227,8 га;

4) лісовий заказник місцевого значення «Мокренський» площею 56,1 га;

5) ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Поліський дуб» площею 0,01 га.

Таким чином площу природно-заповідного фонду області було збільшено на 548,3575 га.

Ліси

Ліси є домінуючим природним типом рослинності області (лісистість області становить 34,1%).

В області переважають соснові ліси, які займають 59,1 % вкритої лісом площі.

Дубові ліси займають 19,1 % площі, березові – 14,7 %, вільхові – 4,7 %, осикові – 0,9 %, інші – 1,5 %.

Загальний запас стовбурової деревини становить понад 200 млн м³.

Площа земель лісогосподарського призначення становить 1073,36 тис. га, у т.ч.:

державних лісогосподарських підприємств – 773,1 тис. га;

комунальних лісогосподарських підприємств – 300,26 тис. га.

Площа земель лісогосподарського призначення, що вкрита лісовою рослинністю складає 942, тис. га.

Екологічна мережа Житомирської області

Екологічна мережа – єдина територіальна система, яка створюється з метою поліпшення умов для відновлення довкілля, забезпечення сталого розвитку регіону через досягнення екологічної рівноваги, збереження ландшафтного та біологічного різноманіття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, шляхів міграції тварин – через поєднання об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища і відповідно до Законів та міжнародних зобов'язань України підлягають особливій охороні.

На виконання вимог Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки у 2010 році рішенням Житомирської обласної ради від 11.05.2010 № 1080 «Про затвердження схеми екологічної мережі Житомирської області» затверджено регіональну схему екологічної мережі Житомирщини.

Її основні завдання – збереження, розширення, відтворення та охорона єдиної системи територій з природним станом ландшафту та інших природних комплексів і територій, створення на їх основі природних об'єктів, які підлягають особливій охороні, що сприятиме зменшенню, запобіганню та ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності людей на навколишнє природне середовище, збереженню природних ресурсів, генетичного фонду живої природи.

Конфігурація екологічної мережі Житомирської області обумовлена об'єктивними факторами: реально існуючим просторовим поєднанням більш-менш збережених природних, перш за все лісових та болотних екосистем і об'єднанням їх у широтні смуги значної протяжності; формуванням на окремих ділянках осередків

біорізноманіття завдяки унікальному поєднанню природних умов (наприклад, Словечансько-Овруцький кряж, середні течії річок Случ і Тетерів) ; наявністю сформованої мережі об'єктів природно-заповідного фонду тощо.

Схема екомережі Житомирської області враховує суттєву різницю у збереженості природної рослинності Полісся та Лісостепу області, формує рівномірну мережу ключових та сполучних територій з метою формування та підтримки екологічної рівноваги у регіоні та збереження ландшафтного і біологічного різноманіття. Суттєвою рисою регіональної екомережі є об'єднання в ній близько 95% об'єктів природно-заповідного фонду області, а також вдале поєднання її з регіональними екомережами сусідніх адміністративних областей України, а також Республіки Білорусь (з останньою-через проєктований білатеральний біосферний резерват «Прип'ятське Полісся»). У схемі також об'єднані всі ІВА-території міжнародного рівня, які знаходяться на території області, найбільш цінні для охорони птахів, а також водно-болотні угіддя, які охороняються на цій території за міжнародними угодами.

Загальна площа регіональної екомережі Житомирської області становить 342,2 тис. га (близько 12% території області), у тому числі:

- ключових територій національного рівня – 161 тис. га;
- сполучних територій національного рівня – 132 тис. га;
- ключових територій регіонального рівня – 26,7 тис. га;
- сполучних територій регіонального рівня – 21,5 тис. га;
- відновлювальних ділянок – 11,5 тис. га.

Частина відновлювальних ділянок входить до складу ключових територій різних рівнів, а ключові території регіонального рівня – до сполучних територій національного рівня.

Перелік структурних елементів екологічної мережі Житомирської області:

Ключові території (ядра) національного рівня

- I- Убортське;
- II- Чорнобильське (Народицьке суб'ядро);
- III- Коростишівське;
- IV- Надслучанське;
- V- Словечанський кряж.

Сполучні території (екокоридори) національного рівня

- I- Убортсько-Вільчанський;
- II- Городницько-Перганський;
- III- Надслучансько-Коростишівський;
- IV- Довбисько-Мальованський;

V- Убортсько-Народицький.

Ключові території (ядра) регіонального рівня

- 1- Піщаницьке;
- 2- Червоно вольське;
- 3- Липницьке;
- 4- Радогощанське;
- 5- Ушомирське;
- 6- Малинське;
- 7- Барашівське;
- 8- Баранівсько-Романівське;
- 9- Житомирсько-Тригирське;
- 10- Коровинецьке;
- 11- Андрушівське.

Сполучні коридори (екокоридори) регіонального рівня

- 1- Усівсько-Бучманська;
- 3 Білківсько-Барашівська;
- 4- Голубієвицько-Вепринська;
- 5 Кропивнянсько-Іршанська;
- 6- Церемська (долинна);
- 7- Новоград-Волинська Надслучанська (долинна);
- 8- Кропивнянсько-Новопільська;
- 9- Черняхівсько-Житомирська;
- 10- Тростяницька (долинна);
- 11-Бистрийська (долинна);
- 12- Верхненадслучанська (долинна);
- 13- Любарсько-Трошанська;
- 14- Верхнететерівська (долинна);
- 15- Пустоська (долинна);
- 16- Верхньоздвиська (долинна);
- 17- Верхньоірпінська (долинна);
- 18- Верхньоунавська (долинна);
- 19- Роставицька (долинна).

Відтворювальні ділянки

- 1- Болота «Бучмани» (колишні торфорозробки);
- 2- Болото «Озерянське» та оз. Корма (колишні торфорозробки);
- 3- Заказник «Глушець» (відтворення фауни, вторинне заболочування);
- 4- Заказник «Кутне» - (колишні торфорозробки);

- 5- Військовий полігон Житомирський;
- 6- Військовий полігон Новоград-Волинський;
- 7- Рекультивовані ділянки після розробок ільменіту (Іршанськ);
- 8- Район сіл Рижани-Неділище – відновлення лучної та лісової рослинності, відслонення гранітів на перелогах;
- 9- с. Стрибіж- відновлення лісів на перелогах.

Основні складові структурних елементів екологічної мережі Житомирської області наведені в таблиці.

Таблиця 2.2

Складові структурних елементів екологічної мережі на території Житомирської області

тис. га

Загальна площа, тис. га	Складові елементи екомережі												
	Загальна площа екомережі	Об'єкти ПЗФ	Водно-болотні угіддя	Відкриті заболочені землі	Водоохоронні зони, винесені в натуру	Землі водного фонду	Ліси та інші лісовкриті площі	Курортні та лікувально-оздоровчі території	Рекреаційні території	Землі під консервацією	Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом	Пасовища, сіножаті	Радіоактивно забруднені землі, що не використовуються в господарстві
2982,7	1831,19*	137,601	30,3	101,2	163,3	55,4	1096,39	0,1	0,5	0,1	38,3	312,1	33,5

* Загальна площа екологічної мережі становить 1831,19 тис. га у зв'язку із урахуванням того, що території ПЗФ одночасно перебувають у інших складових елементах.

При проведенні діяльності та планованих заходів, що можуть мати вплив на довкілля, з обласною військовою адміністрацією проводиться інформаційне узгодження щодо впливу території планованої діяльності на складові елементи екологічної мережі.

Водно-болотні угіддя міжнародного значення

Частина боліт Поліського природного заповідника під назвою «Поліські болота» має міжнародне значення згідно з Конвенцією про водно-болотні угіддя, їх загальна площа складає 2145 га.

Угіддя є типовим водно-болотним комплексом для одного з найбільш заболочених регіонів Європи – Полісся і включає ділянку верхових і перехідних боліт Міроші та ділянку перехідних низинних боліт у заплавах малих річок Болотниці і її притоки Жолобниці, що входять до складу Поліського природного заповідника.

Угіддя знаходиться у межах природоохоронної території, і тому тут здійснюються лише наукові дослідження, природоохоронні заходи. Поліський

природний заповідник щорічно в план роботи включає організацію робіт щодо контролю за станом водно-болотного угіддя міжнародного значення «Поліські болота».

Головний напрямок досліджень – моніторинг за станом збереження біологічного та ландшафтного різноманіття.

Смарагдова мережа

Смарагдова мережа (Emerald Network) – це мережа природоохоронних територій європейського значення, яка створюється на виконання положень Бернської конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі. Об'єкти в межах Смарагдової мережі разом із територіями Natura 2000 становлять ядро Загальноєвропейської екологічної мережі (Pan European Ecological Network (PEEN)).

Держави – члени Європейського Союзу виконують вимоги Бернської конвенції шляхом розвитку мережі НАТУРА 2000, а території особливої охорони НАТУРА 2000 відповідають територіям особливого природоохоронного значення Смарагдової мережі.

Смарагдова мережа України – українська частина Смарагдової мережі Європи. Україна ратифікувала Бернську конвенцію 1996 року, взявши на себе зобов'язання створити мережу Emerald.

У 2019 році на засіданні Постійного комітету Бернської конвенції була затверджена сучасна схема Смарагдової мережі України. Тоді наша держава була визнана найпрогресивнішою з держав щодо розробки мережі Емеральд, що є важливим іміджевим зрушенням на міжнародній арені. У грудні 2020 року в українському парламенті був зареєстрований проєкт Закону України «Про території Смарагдової мережі» (№4461).

Мережа має мету зберегти види та екосистеми, які були визнані рідкісними на рівні всієї Європи. Їхній перелік доступний у Резолюціях 4 та 6 Бернської конвенції.

Частина території Житомирської області входить до Смарагдової мережі України, яка є частиною загальноєвропейської Смарагдової мережі (Emerald Network).

Розробка Смарагдової мережі України розпочалася у 2009 році і триває досі. Наразі Смарагдова мережа України включає близько 12% території країни, у тому числі чимало українських лісів.

Поводження з відходами.

Серед низки екологічних проблем, які мають місце в області, особливо гостро стоїть проблема поводження з відходами, які є одним з найбільших забруднювачів навколишнього середовища та негативно впливають на всі його компоненти.

Ситуація ускладнюється і тим, що зберігається значний розрив між обсягами накопичених відходів і обсягами їх утилізації та знешкодження. Враховуючи природні та економічні фактори, основну складову в загальній масі відходів, що утворюються в області, займають тверді побутові відходи та виробничі відходи 4 класу небезпеки, які, в основному, видаляються на полігони, сміттєзвалища, накопичувачі тощо.

Разом з тим ситуація ускладнюється ще через повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України 24.02.2022 року та введенням на території України воєнного стану. Під час ведення бойових дій на окремих територіях області утворились побутові та інші відходи руйнувань будівель та споруд.

Станом на 01.01.2023 в обласному реєстрі місць видалення відходів є 6 полігонів та 830 сміттєзвалищ. Аналіз поводження з відходами у цілому по області проводиться за інформацією, розміщеною на вебсайті Головного управління статистики у Житомирській області. На підприємствах Житомирської області протягом 2020 року утворилось 397,0 тис. т відходів I-IV класів небезпеки. Утилізовано – 33,4 тис. т відходів (інформація за 2021, 2022 роки на сайті Головного управління статистики у Житомирській області відсутня).

Видалено у спеціально відведених місцях чи об'єктах 224,3 тис. т відходів.

Утворення відходів зосереджено переважно у місцях, де розміщені промислові підприємства, які є джерелами їх утворення.

Таблиця 2.3

Динаміка основних показників поводження з відходами I-IV класів небезпеки

тис. тонн

№ з/п	Показники	2018 рік	2019 рік	2020 рік
1	Утворено	486,2	474,5	397,0
2	Одержано від інших підприємств	–	–	–
3	Спалено	44,1	57,2	30,0
3.1	у тому числі з метою отримання енергії	38,9	40,5	14,2
4	Утилізовано	48,9	53,3	33,4
5	Видалено у спеціально відведені місця чи об'єкти	199,5	205,4	224,2
6	Передано іншим підприємствам	–	–	–
7	Втрати відходів внаслідок витікання, випаровування, пожеж, крадіжок	–	–	–
8	Загальний обсяг відходів, накопичених протягом експлуатації, у місцях видалення відходів по містах обласного значення та районах	5318,5	5427,8	5637,5

*За даними на сайті Головного управління статистики у Житомирській області, дата останньої модифікації: 16.08.2021

На території Житомирської області впроваджено роздільне збирання твердих побутових відходів у містах: Баранівка, Бердичів, Коростишів, Радомишль, Звягель, Олевськ, Житомир, Малин, Коростень; селищах: Черняхів, Попільня, Ружин; селах: Наталівка (Звягельський район), Дружба, Новоозерянка, Журжевичі, Жубровичі, Олександрівка (Коростенський район).

В області налічується 4 підприємства, які займаються переробкою та утилізацією відходів III класу небезпеки (поліетиленового та поліпропіленового виробництва) загальною потужністю 1,5 тис. т/рік та відходів IV класу небезпеки (паперової та картонної макулатури) – потужністю 154,5 тис. т/рік.

У травні 2021 року у м. Житомирі розпочато будівництво сміттєпереробного заводу в Житомирі. Загальна проєктна вартість будівництва заводу становить дев'ять мільйонів євро. Технологія передбачає саме переробку, а не спалювання сміття. Потужність заводу на сьогодні нормативна – 510 тис. кум. м. на рік. Результатом виробництва заводу стане вторинна сировина, компост, RDF – паливо, яке буде альтернативою для забезпечення тепловою енергією, як для промислових, так і звичайних потреб.

За інформацією Житомирської міської ради сміттєпереробний завод в м. Житомир, на сьогодні функціонує в режимі наладки.

Проєкт будівництва заводу потужністю близько від 34 до 75 тис.тон відходів в рік буде використовувати новітню технологію перероблення ТПВ. Технологія не передбачає викидів в навколишнє середовище, має власну систему очищення стічних і каналізаційних вод. Планується, що перероблення досягатиме 85%, а отримана вторинна сировина буде використовуватися як альтернативне RDF-паливо для цементних заводів або ТЕС і компосту з 11 органічної фракції.

Всі отримані продукти будуть продаватися для повторного використання, що повністю відповідає концепції економіки безперервного циклу. Технологія забезпечує стабільне управління відходами без утворення звалищ і полігонів, економічну самостійність заводів, поводження з відходами без забруднення навколишнього середовища, використання існуючої логістики для збору і транспортування, компактність заводу і невелику територію для його розміщення.

Передбачається закрыта напівавтоматична система управління відходами. Що передбачає установку для переробки змішаних і попередньо відсортованих побутових відходів технологія для виробництва, подрібнення і пакетування RDF-палива. На першому етапі будівництва передбачено сортування відходів з вилученням та направленням на спеціалізовані підприємства вторинної сировини (папір, картон, метал, скло, полімерні матеріали).

Охорона здоров'я населення

У сфері охорони здоров'я первинна медична допомога населенню області надається у 52 закладах – 37 центрах первинної медико-санітарної допомоги та 15 самостійних амбулаторіях загальної практики-сімейної медицини (юридичні особи), стаціонарна медична допомога у 38 лікувально-профілактичних закладах.

Заклади високоспеціалізованого рівня надання медичної допомоги: 2 обласні лікарні, 6 центрів, 2 диспансери, КНП «Госпіталь ветеранів війни», КНП «Житомирське обласне стоматологічне медичне об'єднання» та КНП «Центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф».

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 28.02.2023 № 174 «Деякі питання організації спроможної мережі закладів охорони здоров'я» план спроможної мережі Житомирського госпітального округу поданий до Міністерства охорони здоров'я України для погодження. До спроможної мережі Житомирського госпітального округу увійшли 6 надкластерних закладів охорони здоров'я, 5 кластерних та 17 загальних.

Упродовж 2023 року придбано 128-зрізовий комп'ютерний томограф Siemens вартістю близько 40 млн грн у КНП «Обласна клінічна лікарня ім. О.Ф. Гербачевського» Житомирської обласної ради.

На базі КНП «Обласний перинатальний центр» у межах впровадження проєкту «Мобільні бригади СРЗ» розпочала діяльність мобільна бригада репродуктивного здоров'я, яка надає акушерсько-гінекологічну, терапевтичну, консультативно-медичну допомогу внутрішньо переміщеним особам, особам з інвалідністю та іншим вразливим групам населення за місцем їх постійного чи тимчасового проживання.

У КНП «Лікарня №2 ім. В.П. Павлусенка» за 5 млн грн придбали обладнання для реанімаційного відділення кардіологічного центру.

КНП «Житомирська обласна дитяча клінічна лікарня» отримала в якості благодійної допомоги реабілітаційний комплекс РК-1 (максимальна комплектація), призначений для відновлення рухових функцій верхніх та нижніх кінцівок.

У квітні 2023 року в обласній клінічній лікарні запрацював оновлений кабінет мультиспіральної комп'ютерної томографії. Більш ніж 1 млн євро виділено представництвом Європейського Союзу в рамках співпраці Житомирщини з міжнародними донорами.

Три медичні заклади області отримали телемедичні системи «HomeDoctor».

У липні 2023 року в КНП «Звягельська багатопрофільна лікарня» відкрито реконструйоване реабілітаційне відділення.

У рамках проєкту «Розбудова стійкої системи громадського здоров'я» за підтримки організації Пакт у партнерстві з Європейським інститутом політики громадського здоров'я (EIPHP) проведено 6 каскадних 5-тиденних тренінгових навчань, якими охоплено 165 медичних працівників, серед яких: 73 лікарі, 89 медичних сестер та фельдшерів, а також 3 психологи.

У рамках проєкту «Впровадження моделі мультидисциплінарного підходу для надання медичних, соціальних та психологічних послуг вразливим групам населення, включаючи ВПО у закладах первинної медичної допомоги» (USAID «Підтримка реформи охорони здоров'я») у КНП «Чуднівський ЦПМСД» Чуднівської міської ради в червні розпочав роботу кабінет з надання психологічної допомоги населенню.

3. Характеристика стану довкілля, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я на територіях, які ймовірно зазнають впливу (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)

SWOT-аналіз є дієвим інструментом для прийняття стратегічних, коротко- та довгострокових управлінських рішень щодо подальшого удосконалення документів державного планування з урахуванням регіональних особливостей. Виявлені при проведенні SWOT-аналізу слабкості, можливості і загрози можуть бути використані при прийнятті стратегічних, коротко- та довгострокових управлінських рішень. Результати SWOT-аналізу екологічної ситуації у Житомирській області наведено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

SWOT-аналіз екологічної ситуації у Житомирській області

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>1. Наявність природних ресурсів.</p> <p>2. Наявність унікальних ландшафтів.</p> <p>3. Значний досвід регіональної екологічної політики, розроблення та реалізація природоохоронних програм на обласному рівні.</p> <p>4. Існуюча програма охорони навколишнього природного середовища в Житомирській області.</p> <p>5. Досвід виховання екологічної свідомості дітей та юнацтва, інформаційного забезпечення населення.</p> <p>6. Наявність екологічних громадських організацій та спілок, а також активних зоозахисних волонтерських організацій (досить численні, добре згуртовані, користуються довірою суспільства та широко відомі загалу своєю роботою).</p>	<p>1. Значне техногенне навантаження на довкілля (забруднення водних об'єктів та атмосферного повітря, погіршення стану земель), зокрема:</p> <p>наявність потенційно небезпечних виробництв, велика кількість підприємств-забруднювачів;</p> <p>наявність стихійних сміттєзвалищ побутових відходів;</p> <p>накопичення великої кількості промислових відходів;</p> <p>забруднення водойм скидами підприємств, замулення та засмічення водних об'єктів;</p> <p>незадовільний стан очисних споруд або їх відсутність.</p> <p>2. Недостатня кількість сучасної інфраструктури поводження з побутовими та промисловими відходами (сортувальні станції, сміттєпереробні заводи, підприємства з утилізації, знешкодження відходів), недостатньо розвинута система роздільного збору сміття.</p> <p>3. Недостатнє використання сучасних технологій для зменшення впливів на довкілля на промислових підприємствах.</p> <p>4. Неefективне управління у сфері поводження з відходами на рівні органів місцевого самоврядування.</p>

Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Формування системного підходу до поводження з відходами в області. 2. Подальший розвиток екологічного управління. 3. Збереження та розширення території природно-заповідного фонду області. 4. Раціональне використання наявних природних ресурсів. 5. Покращення екологічного стану в населених пунктах Житомирської області. 6. Зменшення антропогенного та техногенного навантаження на навколишнє природне середовище. 7. Покращення гідрологічного режиму річок. 8. Забезпечення належного санітарно-екологічного стану прибережних захисних смуг. 9. Оброблення, утилізація, видалення, знешкодження і захоронення відходів. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Погіршення демографічної ситуації (природне та міграційне скорочення). 2. Погіршення стану довкілля внаслідок продовження політики незбалансованого природокористування. 3. Погіршення стану здоров'я населення внаслідок забруднення довкілля. 4. Загроза підтоплення територій області. 5. Відсутність ефективних механізмів комплексного державного та громадського контролю за дотриманням норм природоохоронного законодавства. 6. Недостатній рівень відповідальності підприємств, органів місцевого самоврядування та населення за порушення природоохоронного законодавства. 7. Недостатній рівень впровадження новітніх екологічно безпечних технологій. 8. Низька підтримка населенням створення нових об'єктів природно-заповідного фонду на території області.

Загальний стан навколишнього природного середовища та здоров'я населення регіону при реалізації Програми розвитку галузі рибного господарства Житомирської області на 2024-2030 роки не зазнають значного негативного впливу.

Стан та якість довкілля прогнозується на теперішньому рівні з динамікою покращення та підвищення рівня життя населення з одночасним зменшенням існуючих факторів впливу.

Разом з тим, в межах окремих територій, на яких здійснюватимуться передбачені Програмою заходи, будуть відбуватись більш значимі впливи та зміни, що призведе до збільшення антропогенного навантаження на цих територіях по окремих компонентах довкілля або їх сукупності, проте в допустимих межах.

В цілому, за умови дотримання профільних нормативних документів на етапах проєктування та будівництва Програма є важливою для збереження здоров'я та майна населення, об'єктів культурної спадщини та не передбачає негативного впливу на екологічний стан та здоров'я населення області.

Ймовірні види впливу на навколишнє середовище:

викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від автомобільного транспорту та виробничої техніки приземні концентрації яких не повинні перевищувати значення гранично допустимих концентрацій (ГДК), та пересувних джерел забруднення;

в період проведення рибницько-меліоративних робіт, **відновлення (реконструкції, ремонту)** та обслуговування гідроспоруд на водних об'єктах негативний вплив на водне середовище мінімальний;
рослинний світ не зазнає суттєвих змін;
заходи з зариблення водойм області позитивно вплинуть на біорізноманіття.

4. Екологічні проблеми, у тому числі ризики впливу на здоров'я населення Житомирської області

Серед екологічних проблем області, які підлягають вирішенню, варто виокремити:

- забруднення поверхневих вод унаслідок скидання неочищених або недостатньо очищених стоків,
- відсутність очисних споруд,
- фізичний і моральний знос водопровідно-каналізаційних систем,
- недостатнє фінансування на їх утримання, ремонт і реконструкцію.

Так, основною проблемою щодо охорони та раціонального використання водних ресурсів області протягом останніх років залишається питання забруднення поверхневих водних об'єктів в основному через викиди недостатньо очищених стічних вод унаслідок неефективної роботи каналізаційно-очисних споруд, недотримання режиму використання прибережних захисних смуг, засмічення водойм побутовими відходами. Головними джерелами забруднення поверхневих водних об'єктів є підприємства житлово-комунального господарства. Для вирішення проблеми очистки стічних вод комунальних підприємств необхідно виконати роботи з будівництва нових, реконструкції наявних очисних споруд, а також об'єктів водопровідно-каналізаційних мереж. Зазначені заходи потребують значних капітальних вкладень та часу на їх виконання.

Вагомою екологічною проблемою області є порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму водних об'єктів. Одним із важливих чинників антропогенного впливу на річки і водойми є розорювання їх прибережних захисних смуг та надходження до них неочищеного поверхневого стоку з територій населених пунктів, що призводить до замулювання русел, забруднення вод, порушення гідрологічного режиму та технічного стану водних об'єктів.

Для вирішення перерахованих проблем щороку передбачаються заходи з поліпшення гідротехнічного стану водойм, виготовлення проєктів землеустрою щодо організації і встановлення меж земель водного фонду та водоохоронних зон тощо.

- відсутність ефективної системи управління відходами на рівні області зумовлює накопичення їх значної кількості в місцях видалення, що призводить до антропогенного навантаження на довкілля, забруднення його основних компонентів: землі, водних ресурсів та атмосферного повітря, погіршення умов проживання населення.

Відходи є одним із найбільш вагомих факторів забруднення навколишнього середовища і негативного впливу на всі компоненти довкілля, оскільки вони

призводять до забруднення підземних та поверхневих вод, атмосферного повітря, земельних ресурсів. Проблема негативного впливу відходів на навколишнє середовище є однією з найбільш важливих у регіоні. Щорічно обсяги їхнього накопичення збільшуються, виникають несанкціоновані звалища, повільно вирішується проблема поводження з небезпечними відходами. У селищах та містах області нараховується 822 сміттєзвалища та 6 полігонів для збирання і зберігання твердих побутових відходів. Ситуація ускладнюється й тим, що існує значний розрив між кількістю накопичених відходів та обсягами їх знешкодження й перероблення.

Для підвищення ефективності роботи щодо поводження з відходами до Програми охорони навколишнього природного середовища в Житомирській області на 2023-2027 роки включені заходи з раціонального використання, зберігання й утилізації відходів виробництва та побутових відходів, серед яких – реконструкція полігонів, облаштування сміттєзвалищ, придбання та впровадження установок, обладнання для збору, транспортування, перероблення, сортування, знешкодження та складування відходів, контейнерів для впровадження роздільного збору твердих побутових відходів;

- безпечне зберігання та утилізація непридатних до використання хімічних засобів захисту рослин.

Згідно з даними інвентаризації на 01.01.2022 в області налічується 458,084 тонни хімічних засобів захисту рослин, які підлягають знешкодженню. Умови зберігання більшості хімічних речовин є незадовільними. Із метою зменшення техногенного навантаження на навколишнє середовище та запобігання забрудненню об'єктів довкілля необхідно забезпечити екологічне безпечне збирання та зберігання залишків зазначених небезпечних речовин у повному об'ємі;

- забруднення атмосферного повітря.

Основними забруднювачами атмосферного повітря за викидами економічної діяльності залишається переробна промисловість – 28,65%; сільське, лісове та рибне господарство – 28,58%; добувна промисловість і розроблення кар'єрів – 18,65%, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 9,47%, викиди забруднюючих речовин яких складають більше 85% від загального обсягу викидів у атмосферне повітря в Житомирській області.

Однією з основних причин забруднення атмосферного повітря є низький рівень оснащення джерел викидів пилогазоочисним обладнанням. Значно впливає на забруднення атмосфери відсутність установок з уловлювання газоподібних сполук, а саме: діоксиду сірки, діоксиду азоту, оксиду вуглецю, летючих органічних сполук та інших;

- виснажливе використання біоресурсів та зменшення біорізноманіття.

Важливим завданням на сьогодні є збереження для майбутніх поколінь цінних природних комплексів та ландшафтів, біологічного різноманіття, а також раціональне використання природних ресурсів. Мережею природно-заповідних територій охоплена лише певна частина наявного біологічного і ландшафтного різноманіття області. Вона не вміщує всі типи ландшафтів, не формує цілісної системи, яка забезпечує стійкість ландшафтних систем, збереження біотичного і ландшафтного різноманіття. Основними загрозами для біологічного та ландшафтного різноманіття є денатуралізація природних ландшафтів, антропогенна діяльність, поширення інвазійних видів, розповсюдження хвороб та шкідників. Важливим завданням є збільшення площ природно-заповідного фонду та створення нових заповідних об'єктів: заказників, заповідних урочищ, пам'яток природи, національного природного парку, а також низки інших заповідних об'єктів та вдосконалення регіональної і територіальної (місцевої) структури екологічної мережі на території області. Із метою збереження об'єктів природно-заповідного фонду Програмою охорони навколишнього природного середовища в Житомирській області на 2023-2027 роки передбачено:

- розроблення проєктів землеустрою щодо організації і встановлення меж територій природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного, лісогосподарського призначення, земель водного фонду та водоохоронних зон, обмежень у використанні земель та їх режимоутворюючих об'єктів; проведення спеціальних заходів, спрямованих на запобігання знищенню чи пошкодженню природних комплексів та належної охорони територій і об'єктів природно-заповідного фонду (нанесення на відповідні планово-картографічні межі та встановлення на місцевості знаків із зазначенням інформації про територію та об'єкти природно-заповідного фонду).

- наявність територій, для яких характерне руйнування ґрунту поверхневими водними потоками, що негативно впливає на стан земель сільськогосподарських та лісогосподарських підприємств.

Із метою недопущення водної ерозії щороку передбачаються заходи з будівництва та реконструкції протиерозійних споруд;

- необхідність підвищення рівня екологічної культури, пропагування нових знань, інформованості населення області, зокрема з питань сталого розвитку та охорони довкілля.

Екологічна освіта і виховання – це проблема першочергового значення, без якої неможливо поліпшити стан навколишнього природного середовища. Потрібно проводити роботу з формування екологічної культури та свідомості населення, виховання в сучасної людини та молодого покоління дбайливого, конструктивного та відповідального ставлення до природи тощо.

Можливість ефективного формування та реалізації дієвих заходів з охорони навколишнього природного середовища безпосередньо пов'язується з потребою концентрації наукових знань та інформації відповідно до пріоритетних напрямів регіональної екологічної політики, опрацюванням наявних наукових знань та інформації, проведенням наукових пошуків за відповідними напрямами та науковим опрацюванням природоохоронних проєктів, заходів та управлінських рішень.

5. Зобов'язання у сфері охорони довкілля

Міжнародні зобов'язання у сфері охорони довкілля Україна взяла на себе, підписавши більш ніж 50 міжнародних багатосторонніх угод, що стосуються збереження та збалансованого використання біорізноманіття, серед яких:

Конвенція про біологічне різноманіття, яка була започаткована під час Всесвітньої конференції глав держав та міністрів довкілля у 1992 році в м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія) й ратифікована Верховною Радою України 29 листопада 1994р.;

Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення головним чином як середовище існування водоплавних птахів (Рамсарська конвенція, м. Рамсар, Іран, 1971 р.);

Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Бонн, 1979 р.);

Угода про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (1995 р.);

Угоди про збереження кажанів в Європі (1991 р.);

Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція);

Рамкова конвенція ООН про зміну клімату (ратифікована Україною 29 жовтня 1996 р.);

Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини (Валлетта, 1992 р.);

Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер (Гельсінкі, 1992), що є чинною в Україні з 1 липня 1999 р.;

Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі (Стокгольм, 2001 р.), яка ратифікована в Україні від 18 квітня 2007 року.

Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначено (ст. 204), що до компетенції обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій у сфері охорони навколишнього природного середовища належить:

забезпечення реалізації державної політики у сфері заповідної справи, формування, збереження та використання екологічної мережі, здійснення управління та регулювання у сфері охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду України на відповідній території;

участь у проведенні моніторингу стану навколишнього природного середовища;

участь у розробленні стандартів щодо регулювання використання природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища від забруднення та інших шкідливих впливів;

реалізація повноважень у сфері оцінки впливу на довкілля відповідно до законодавства про оцінку впливу на довкілля;

затвердження за поданням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, для підприємств, установ і організацій лімітів використання природних ресурсів (крім природних ресурсів загальнодержавного значення), скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище (крім скидів, що призводять до забруднення природних ресурсів загальнодержавного значення, навколишнього природного середовища за межами відповідної території);

видача дозволів на здійснення операцій у сфері поводження з відходами, викиди шкідливих речовин у навколишнє природне середовище, спеціальне використання природних ресурсів відповідно до законодавства;

реалізація повноважень у сфері стратегічної екологічної оцінки відповідно до законодавства про стратегічну екологічну оцінку;

вирішення інших питань у сфері охорони навколишнього природного середовища відповідно до закону.

Засади екологічної політики України визначені Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». Закон передбачає інтегрування екологічних вимог під час розроблення і затвердження документів державного планування, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку.

Відповідно до Указу Президента України (№ 722/2019) мають дотримуватись Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року.

Юридичні засади поводження з водними ресурсами визначаються Водним кодексом України та іншими законодавчими актами, що були розроблені для забезпечення збереження, збалансованого й науково обґрунтованого використання та відновлення водних ресурсів, захисту водних ресурсів від забруднення, зараження й виснаження, запобігання та пом'якшення негативного впливу, покращення екологічного стану водних об'єктів і захисту прав водокористувачів.

Найголовнішими питаннями у сфері водопостачання та водовідведення є дозвіл на забір води із джерел водопостачання (дозвіл на спеціальне водокористування) і дозвіл на скидання очищених та неочищених стічних вод у навколишнє середовище. Процедури надання таких дозволів залишилися незмінними.

Основне чинне екологічне законодавство та норми у сфері користування водними ресурсами:

Водний кодекс України;

постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування»;

постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок розроблення і затвердження нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин та перелік забруднюючих речовин, скидання яких нормується»;

Державні санітарні норми та правила «Питна вода. Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною»;

наказ Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження Інструкції про порядок розробки та затвердження гранично допустимих скидів (ГДС) речовин у водні об'єкти із зворотними водами»;

постанова Кабінету Міністрів України «Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів».

Правове й інституційне регулювання та ключові екологічні вимоги у сфері охорони атмосферного повітря визначаються в Законі України «Про охорону атмосферного повітря». Основне чинне законодавство та норми у сфері захисту атмосферного повітря:

постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок розроблення і затвердження нормативів граничнодопустимого рівня впливу фізичних та біологічних факторів стаціонарних джерел забруднення на стан атмосферного повітря»;

постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок видачі дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами»;

постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок здійснення державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря»;

посібник з інвентаризації джерел викидів в атмосферне повітря;

максимальні допустимі концентрації та «можливі рівні безпечного ефекту» для забруднюючих речовин в атмосферному повітрі для заселених територій.

Правові засади у сфері поводження з відходами забезпечуються Законом України «Про управління відходами» та іншими законодавчими актами, що були розроблені для регулювання діяльності з метою уникнення чи мінімізації утворення відходів, зберігання й поводження з ними, запобігання та зменшення негативних наслідків для довкілля і здоров'я людини від утворення, зберігання та поводження з відходами.

В Україні сформовано інвестиційне законодавство, в якому, зокрема, значна увага приділяється необхідності дотримання екологічних норм в процесі інвестиційної діяльності. Так Законом України «Про інвестиційну діяльність» встановлюється заборона інвестування в об'єкти, створення і використання яких не відповідає вимогам санітарно-гігієнічних, радіаційних, екологічних, архітектурних та інших норм, встановлених законодавством України (ст. 4). В разі порушення екологічних, санітарно-гігієнічних та архітектурних норм державний орган може прийняти рішення про зупинення або припинення інвестиційної діяльності (ст. 21). Також в ст. 8 зазначається, що інвестор зобов'язаний одержати висновок з оцінки впливу на довкілля у випадках та порядку, встановлених Законом України «Про оцінку впливу на довкілля».

6. Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Програми

Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Програми визначалися відповідно до контрольного переліку, наведеного в таблиці 6.1.

Таблиця 6.1.

Оцінка ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Програми відповідно до контрольного переліку

Чи може реалізація Програми спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
Повітря				
1. Збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел?			•	+
2. Збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел?		•		+
3. Погіршення якості атмосферного повітря?			•	+
4. Появу джерел неприємних запахів?			•	
5. Зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату?			•	
Водні ресурси				
6. Збільшення обсягів скидів у поверхневі води?			•	
7. Будь-які зміни якості поверхневих вод (зокрема таких показників, як температура, розчинений кисень, прозорість, але не обмежуючись ними)?		•		+
8. Збільшення скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти?			•	
9. Значне зменшення кількості вод, що використовуються для водопостачання населенню?			•	
10. Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод?			•	
11. Появу загроз для людей і матеріальних об'єктів, пов'язаних з водою (зокрема таких, як паводки або підтоплення)?			•	
12. Зміни напрямів і швидкості течії поверхневих вод або зміни обсягів води будь-якого поверхневого водного об'єкту?		•		+
13. Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону?		•		
14. Зміни напряму або швидкості потоків підземних вод?			•	
15. Зміни обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)?			•	

Чи може реалізація Програми спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
16. Забруднення підземних водоносних горизонтів?			•	
Відходи				
17. Збільшення кількості утворюваних твердих побутових відходів?			•	
18. Збільшення кількості утворюваних чи накопичених промислових відходів IV класу небезпеки?			•	
19. Збільшення кількості відходів I-III класу небезпеки?			•	
20. Спорудження еколого-небезпечних об'єктів поводження з відходами?			•	
21. Утворення або накопичення радіоактивних відходів?			•	
Земельні ресурси				
22. Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару?			•	
23. Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів?			•	
24. Зміни в топографії або в характеристиках рельєфу?			•	
25. Появу таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози через нестабільність літогенної основи або зміни геологічної структури?			•	
26. Суттєві зміни в структурі земельного фонду, чинній або планованій практиці використання земель?			•	
27. Виникнення конфліктів між ухваленими цілями стратегії та цілями місцевих громад?			•	
Біорізноманіття та рекреаційні зони				
28. Негативний вплив на об'єкти природно-заповідного фонду (зменшення площ, початок небезпечної діяльності у безпосередній близькості або на їх території тощо)?			•	+
29. Зміни у кількості видів рослин або тварин, їхній чисельності або територіальному представництві?			•	
30. Збільшення площ зернових культур або сільськогосподарських угідь в цілому?			•	
31. Порушення або деградацію середовищ існування диких видів тварин?			•	
Рекреаційні зони та культурна спадщина				
32. Будь-який вплив на кількість і якість наявних рекреаційних можливостей?		•		+
33. Будь-який вплив на наявні об'єкти історико-культурної спадщини?			•	+
34. Інші негативні впливи на естетичні показники об'єктів довкілля (перепони для публічного огляду			•	+

Чи може реалізація Програми спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
мальовничих краєвидів, появу естетично неприйнятних місць, руйнування пам'ятників природи тощо)?				
Населення та інфраструктура				
35. Зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростанні кількості населення будь-якої території?			•	
36. Вплив на нинішній стан забезпечення житлом або виникнення нових потреб у житлі?			•	
37. Суттєвий вплив на нинішню транспортну систему? Зміни в структурі транспортних потоків?			•	
38. Необхідність будівництва нових об'єктів для забезпечення транспортних сполучень?			•	
39. Потреби в нових або суттєвий вплив на наявні комунальні послуги?			•	
40. Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей?			•	+
Екологічне управління та моніторинг				
41. Послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки?			•	
42. Погіршення екологічного моніторингу?			•	
43. Усунення наявних механізмів впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження?			•	
44. Стимулювання розвитку екологічно небезпечних галузей виробництва?			•	
Інше				
45. Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів?			•	
46. Суттєве вилучення будь-якого невідновного ресурсу?			•	
47. Збільшення споживання значних обсягів палива або енергії?			•	
48. Суттєве порушення якості природного середовища?			•	
49. Появу можливостей досягнення короткотермінових цілей, які ускладнюватимуть досягнення довготривалих цілей у майбутньому?			•	
50. Такі впливи на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності викличуть значний негативний екологічний ефект, що матиме значний негативний прямий або опосередкований вплив на добробут людей?			•	

На підставі оцінювання ймовірних впливів на компоненти довкілля (атмосферне повітря, водні та земельні ресурси, ґрунти, кліматичні фактори та здоров'я населення) сукупний вплив від реалізації заходів передбачених Програмою є несуттєвим та екологічно допустимим.

7. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Програми

На основі аналізів, представлених у попередніх розділах, та з метою сприяння досягненню цілей екологічної політики, встановлених на регіональному та місцевому рівнях, запропоновано ряд заходів для пом'якшення виявлених потенційних негативних наслідків для навколишнього середовища та здоров'я населення, що можуть виявлятися в процесі впровадження заходів і проєктів запланованих Програмою.

Запропоновані заходи складаються з тих, що були визначені в процесі розроблення даної Програми і рекомендацій що виникли в результаті виконання СЕО. Реалізація Програми розвитку галузі рибного господарства Житомирської області на 2024-2030 роки потребує виконання заходів, що стосуються основних напрямків Програми, виконання яких є невід'ємною складовою при створенні сприятливого в екологічному відношенні життєвого середовища для водних біоресурсів.

Найбільш позитивними для довкілля та здоров'я населення мають стати заходи, пов'язані з покращенням актуально якісного та кількісного стану іхтіофауни регіону та поліпшенням екологічного стану рибогосподарських водних об'єктів.

Окрім того, Програмою враховано, що відповідно до ст.60 Земельного кодексу України, вздовж річок і навколо озер, водосховищ та інших водойм з метою охорони поверхневих водних об'єктів від забруднення і засмічення та збереження їх водності встановлюються прибережні захисні смуги.

Вони є природоохоронною територією з режимом обмеженої господарської діяльності. У прибережних захисних смугах уздовж річок, навколо водойм забороняється:

розорювання земель (крім підготовки ґрунту для залуження і залісення), а також садівництво та городництво;

зберігання та застосування пестицидів і добрив;

влаштування літніх таборів для худоби;

будівництво будь-яких споруд (крім гідротехнічних, навігаційного призначення, гідрометричних та лінійних), у тому числі баз відпочинку, дач, гаражів та стоянок автомобілів;

влаштування звалищ сміття, гноєсховищ, накопичувачів рідких і твердих відходів виробництва, кладовищ, скотомогильників, полів фільтрації тощо;

миття та обслуговування транспортних засобів і техніки.

Відповідно до Земельного кодексу України, забороняється влаштування огорож або інших конструкцій, що перешкоджають доступу громадян до берегів річок, водойм та островів. Такі огорожі або інші конструкції демонтуються їхніми власниками протягом десяти днів після одержання письмової вимоги місцевої державної адміністрації чи виконавчого органу сільської, селищної чи міської ради.

У межах прибережних захисних смуг забороняється будівництво будь-яких споруд, крім гідротехнічних, гідрометричних та лінійних. Режим господарської діяльності на земельних ділянках прибережних захисних смуг встановлюється законом. Об'єкти, що знаходяться у прибережній захисній смузі, можуть експлуатуватися, якщо при цьому не порушується її режим. Не придатні для експлуатації споруди, а також ті, що не відповідають встановленим режимам господарювання, підлягають винесенню з прибережних захисних смуг.

Неухильне дотримання вимог чинного законодавства мінімізує будь-які негативні наслідки в результаті реалізації Програми.

Також Програмою заплановані наступні природоохоронні заходи, що направлені на запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків її виконання:

- проведення меліоративних робіт на водоймах Житомирської області, що призведе до покращення їх екологічного стану та сприятиме збереженню біорізноманіття водних екосистем та підвищенню рибопродуктивності водних об'єктів;

- упровадження технологій, що забезпечують запобігання виникненню, зниженню рівня впливу чи усуненню факторів забруднення водних ресурсів області;

- проведення заходів, спрямованих на запобігання знищенню чи пошкодженню природних комплексів територій та об'єктів природно заповідного фонду;

- виготовлення відповідної документації із землеустрою;

- формування паспортів на водні об'єкти;

- приведення у відповідність договірних відносин оренди водних об'єктів;

- боротьба з браконьєрством на водоймах;

- організація і здійснення робіт з популяризації аквакультури, проведення науково-практичних конференцій, семінарів та інших заходів щодо пропаганди екологічних знань з тематики розвитку галузі рибного господарства.

Сукупність природоохоронних заходів забезпечить сприятливі умови для досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища.

Виконання завдань передбачених Програмою сприятиме запобіганню погіршенню існуючої екологічної ситуації та здоров'я населення, створюватиме сприятливі умови для відтворення природних біоресурсів і як наслідок досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища, що є основою екологічної безпеки області.

Основними складовими результативності є:

- відтворення водних біоресурсів та збільшення їх запасів в рибогосподарських водних об'єктах області;
- зниження рівня антропогенного навантаження на довкілля;
- забезпечення раціонального природокористування;
- покращення екологічного стану водних об'єктів області;
- забезпечення належного санітарно-екологічного стану прибережних захисних смуг;
- проведення просвітницької роботи та формування проєкологічного мислення населення.

8. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив

Під час проведення СЕО визначено доцільність та прийнятність планованої діяльності (заходи Програми) і обґрунтування економічних, технічних, організаційних та інших заходів щодо забезпечення безпеки довкілля, а також оцінено вплив на навколишнє середовище, прогноз впливу на навколишнє середовище, виходячи із особливостей планованої діяльності з урахуванням природних, соціальних та техногенних умов, а також з урахуванням сильних і слабких сторін регіону (внутрішні фактори) та можливостей і загроз (зовнішні фактори).

У контексті СЕО Програми були розглянуті два сценарії розвитку, які є можливими варіантами комплексного розвитку регіону, базованими на балансах розвитку галузі рибного господарства Житомирської області та його впливу на екологічний стан і якість життя населення, а саме:

оптимістичний, що передбачає реалізацію Програми;

гіпотетичний «нульовий», за яким не розробляється і не затверджується Програма.

В якості альтернативи розглядався «нульовий сценарій», тобто опис, прогнозування та оцінку ситуації у випадку незатвердження Програми. Це означає збереження незмінною існуючої на даний момент ситуації в галузі рибного господарства регіону. Незатвердження Програми не дасть змоги збільшити позитивні впливи на довкілля і здоров'я населення, покращити якісний та кількісний стан іхтіофауни, поліпшити екологічний стан рибогосподарських водних об'єктів, а також підвищити показники виробництва та споживання риби.

Реалізація «нульового сценарію» не забезпечить досягнення збалансованого (сталого) розвитку Житомирської області. Це може призвести до погіршення екологічної ситуації і як наслідок може відобразитися на умовах життя та здоров'ї населення.

За результатами аналізу реалізації кожного із сценаріїв та прогнозу можливих шляхів розвитку області у випадку домінування тих чи інших факторів та з урахуванням впливу ефектів чи негативних наслідків від них визначено наступне.

В рамках гіпотетичного сценарію подальший сталий розвиток області ускладниться та погіршиться екологічна ситуація, ресурси використовуватимуться неефективно. Це означає збереження інерції розвитку з негативними тенденціями і диспропорціями та загроз екологічній безпеці і безпеці життя населення.

В рамках оптимістичного сценарію виконання заходів Програми позитивно вплине на стан атмосферного повітря, водних об'єктів, ситуацію з відходами,

земельні ресурси, біорізноманіття, рекреаційні зони та культурну спадщину. Це означає, що реалізація Програми сприятиме гармонізації економічної, соціальної і екологічної складових розвитку і не потребує альтернатив.

9. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання Програми для довкілля, у тому числі для здоров'я населення

Моніторинг довкілля – комплексна науково-інформаційна система регламентованих періодичних безперервних спостережень, оцінки та прогнозу змін стану навколишнього природного середовища з метою виявлення негативних змін і вироблення рекомендацій з їх усунення або послаблення.

В основі моніторингової оцінки лежить система кількісних і якісних індикаторів, що характеризують повноту та ефективність реалізованих рішень та який вплив це справляє на систему управління.

СЕО не завершується прийняттям рішення про затвердження Програми. Значущі наслідки для довкілля, в тому числі для здоров'я населення, повинні відслідковуватися під час реалізації Програми, зокрема, з метою виявлення непередбачених несприятливих наслідків і вжиття заходів щодо їх усунення.

Результати моніторингу мають бути доступними для органів влади та громадськості. Стаття 17 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» встановлює необхідність здійснення моніторингу наслідків виконання документу державного планування для довкілля. Моніторинг може бути використаний для:

порівняння очікуваних і фактичних наслідків, що дозволяє отримати інформацію про реалізацію заходів Програми розвитку галузі рибного господарства Житомирської області на 2024-2030 роки;

отримання інформації, яка може бути використана для поліпшення майбутніх оцінок (моніторинг як інструмент контролю якості СЕО);

перевірки дотримання екологічних вимог, встановлених відповідними органами влади;

перевірки того, що Програма виконується відповідно до затвердженого документу, включаючи передбачені заходи із запобігання, скорочення або пом'якшення несприятливих наслідків.

З метою оцінки прогресу виконання Програми усі її заходи містять індикатори виконання, які є кількісними, що дозволяє оцінити ступінь виконання кожного заходу окремо.

В ході проведення СЕО здійснено оцінку факторів ризику і потенційного впливу на стан довкілля, враховано екологічні завдання місцевого рівня в інтересах ефективного та стабільного розвитку галузі рибного господарства області та покращення актуально якісного та кількісного стану іхтіофауни регіону та поліпшення екологічного стану рибогосподарських водних об'єктів.

Оцінка фактичного впливу здійснюється на підставі та з урахуванням результатів моніторингу стану навколишнього природного середовища щодо реалізації господарської діяльності суб'єктів галузі рибного господарства області.

Моніторинг реалізації Програми включає моніторинг реалізації заходів, спрямованих на мінімізацію навантаження на довкілля, зумовленого проведенням комплексу заходів з покращення стану навколишнього природного середовища.

Моніторинг базується на розгляді індикаторів та аналізі досягнення запланованих цілей. Моніторинг екологічних індикаторів ефективності Програми є важливою формою контролю того, який фактичний вплив на довкілля матиме виконання заходів Програми.

Слід зазначити, що окремі індикатори дозволяють оцінити прямі наслідки впливу реалізації заходів Програми на довкілля, окремі – опосередковані.

Для якісного проведення моніторингу необхідне забезпечення регулярності збору моніторингових даних за визначеними індикаторами та їх аналіз для врахування під час прийняття рішень щодо планування комплексу природоохоронних заходів у майбутньому. На підставі проведеного аналізу зроблено висновок, що Програма відповідає державним та регіональним стратегічним документам, реалізація заходів Програми не справляє значного негативного впливу на стан довкілля та здоров'я населення.

Моніторинг наслідків виконання Програми для довкілля заплановано проводити щорічно.

На підставі результатів державного статистичного спостереження проводити порівняльний аналіз фактичного стану компонентів довкілля з минулорічними показниками.

У разі виявлення перевищень минулорічних показників проводиться аналіз на предмет зв'язку з реалізацією заходів та проєктів Програми.

Крім того, заплановано проводити порівняння фактичних показників індикаторів виконання заходів Програми за всіма напрямками.

Замовник СЕО здійснюватиме моніторинг наслідків виконання Програми шляхом збору та аналізу інформації/статистичних даних від Головного управління статистики у Житомирській області, Управління екології та природних ресурсів Житомирської обласної державної адміністрації, управління Державного агентства меліорації та рибного господарства у Житомирській області, сектору Державного агентства водних ресурсів України, Департаменту охорони здоров'я Житомирської обласної державної адміністрації, юридичних та фізичних осіб, що проводять свою діяльність в галузі рибного господарства, а також оперативної інформації від органів місцевого самоврядування.

Здійснення моніторингу наслідків виконання Програми для довкілля, у тому числі на здоров'я населення, за запропонованими показниками із введенням щорічної звітності, дасть можливість своєчасно виявляти порушення і недоліки, відхилення показників та своєчасно опрацьовувати питання з метою їх усунення, готувати та оприлюднювати інформацію про хід (стан) реалізації Програми.

Всі учасники Програми щороку подають Департаменту агропромислового розвитку та економічної політики Житомирської обласної військової (державної) адміністрації інформацію про стан виконання заходів Програми за рік до 01 лютого.

Департамент агропромислового розвитку та економічної політики обласної військової (державної) адміністрації один раз на рік до 10 березня готує та подає обласній раді узагальнену інформацію про стан виконання Програми.

На підставі проведеного аналізу зроблено висновок, що Програма розвитку галузі рибного господарства Житомирської області на 2024-2030 роки відповідає державним та регіональним стратегічним документам, а реалізація заходів Програми не справляє негативного впливу на стан довкілля та здоров'я населення, а навпаки – їх впровадження призведе до зменшення ризиків забруднення водою області та сприятиме відтворенню водних біоресурсів, збільшенню їх запасів в рибогосподарських водних об'єктах області та зростанню показників виробництва риби.

Таблиця 9.1.

Програма моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення

№ з/п	Заходи моніторингу	Одиниця виміру	Роки		Оцінка 2024/ 2030, %	Показник оцінки	Примітка
			2024	2030			
<i>Охорона атмосферного повітря</i>							
1	Загальні обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення на території області	тис. тон			< 100	Позитивний результат	За статистичними даними
					= 100	Нейтральний результат, що потребує подальшого моніторингу	
					> 100	Негативний результат, необхідно вжити заходи для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Програми	
2	Загальні обсяги викидів в атмосферне повітря окремо по парниковим газам від стаціонарних джерел забруднення на території області	млн тон			< 100	Позитивний результат	
					= 100	Нейтральний результат, що потребує подальшого моніторингу	
					> 100	Негативний результат, необхідно вжити заходи для запобігання, зменшення та	

						пом'якшення негативних наслідків виконання Програми	
<i>Охорона водних ресурсів</i>							
3	Забір прісної води – усього, у тому числі: - з поверхневих водних джерел; - із підземних джерел	млн куб. метрів			< 100	Позитивний результат	За статистичними даними
					= 100	Нейтральний результат, що потребує подальшого моніторингу	
					> 100	Негативний результат, необхідно вжити заходи для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Програми	
4	Скинуто зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, усього, - у тому числі забруднених				< 100	Позитивний результат	За даними сектору у Житомирській області Державного агентства водних ресурсів України
					= 100	Нейтральний результат, що потребує подальшого моніторингу	
					> 100	Негативний результат, необхідно вжити заходи для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Програми	
<i>Поводження з відходами</i>							
5	Утворено відходів (1-4 класів небезпеки), з них: - утилізовано; - видалено у спеціально відведені місця чи об'єкти	тис. тон			< 100	Позитивний результат	За статистичними даними
					= 100	Нейтральний результат, що потребує подальшого моніторингу	
					> 100	Негативний результат, необхідно вжити заходи для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Програми	
<i>Здоров'я населення</i>							
6	Захворюваність на хвороби органів дихання: - туберкульоз - інші	осіб на 100 тис. населення			< 100	Позитивний результат	За статистичними даними
					= 100	Нейтральний результат, що потребує подальшого моніторингу	
					> 100	Негативний результат, необхідно вжити заходи для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Програми	
7	Забезпеченість лікарями				< 100	Позитивний результат	За статистичними даними
					= 100	Нейтральний результат, що потребує подальшого моніторингу	
					> 100	Негативний результат, необхідно вжити заходи для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Програми	
8	Смертність населення	випадків на 1000 осіб			< 100	Позитивний результат	За статистичними даними
					= 100	Нейтральний результат, що потребує подальшого моніторингу	
					> 100	Негативний результат, необхідно вжити заходи для запобігання, зменшення та	

						пом'якшення негативних наслідків виконання Програми	
9	Питома вага злякисних новоутворень, виявлених в I-II стадії	%			< 100	Позитивний результат	За статистичними даними
					= 100	Нейтральний результат, що потребує подальшого моніторингу	
					> 100	Негативний результат, необхідно вжити заходи для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Програми	

Замовник СЕО здійснюватиме моніторинг наслідків виконання Програми шляхом збору та аналізу інформації/статистичних даних від Головного управління статистики у Житомирській області, Управління екології та природних ресурсів Житомирської обласної державної адміністрації, сектору у Житомирській області Державного агентства водних ресурсів України, Департаменту охорони здоров'я Житомирської обласної державної адміністрації, суб'єктів господарювання, що проводять свою діяльність на території області.

Здійснення моніторингу наслідків виконання Програми для довкілля, у тому числі на здоров'я населення, за запропонованими показниками із введенням щорічної звітності, дасть можливість своєчасно виявляти порушення і недоліки, відхилення показників та своєчасно опрацьовувати питання з метою їх усунення, готувати та оприлюднювати інформацію про хід (стан) реалізації Програми.

10. Резюме

У процесі проведення стратегічної екологічної оцінки проєкту Програми розвитку галузі рибного господарства Житомирської області на 2024-2030 роки було виділено першочергову пріоритетність екологічної безпеки та захисту навколишнього природного середовища, що у свою чергу слугують гарантими високого рівня безпеки, покращення стану здоров'я населення та екологічної ситуації регіону.

Проєктом документу державного планування враховані наявні проблеми області і запропонована найбільш екологічно доцільна та економічно вигідна його територіальна організація та подальший сталий розвиток.

Метою Програми є забезпечення розвитку галузі рибного господарства в Житомирській області, підвищення її конкурентоспроможного потенціалу та створення умов для інвестиційного розвитку, збільшення виробництва водних біоресурсів та виробленої з них продукції, збереження та відтворення запасів водних біоресурсів в рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах), а також покращення їх екологічного стану.

Основними завданнями Програми є:

- проведення інвентаризації земельних ділянок водного фонду та гідроспоруд;
- проведення меліоративних робіт на водоймах області, у т.ч. шляхом розчищення русел малих річок;
- відтворення водних біоресурсів та збільшення їх запасів в рибогосподарських водних об'єктах області, шляхом вселення в них молоді водних біоресурсів;
- залучення наукових та науково-дослідних установ до проведення наукових досліджень в рибній галузі;
- боротьба з браконьєрством;
- створення умов для розвитку любительського та спортивного рибальства на водоймах загального користування.

Основні зобов'язання у сфері охорони довкілля визначаються законами України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», «Про тваринний світ», «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про оцінку впливу на довкілля», «Про управління відходами», Водним кодексом України, Указом Президента України (№ 722/2019) «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року».

На основі методу оцінки встановлено, ймовірність того, що реалізація Програми призведе до загострення наявних проблем, можливих негативних впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть сумарний (кумулятивний) вплив, є незначною.

Очікується, що реалізація заходів Програми позитивно вплине на стан атмосферного повітря, водних об'єктів, земельних і лісових ресурсів, біорізноманіття та ситуацію з відходами, а відтак на здоров'я людей.

Для посилення позитивного ефекту від реалізації Програми визначені додаткові заходи.

Моніторинг запропонованих індикаторів щодо ефективності впровадження Програми є важливою формою контролю фактичного впливу на довкілля заходів Програми та основою для своєчасного і оперативного прийняття необхідних управлінських рішень для виправлення або упередження негативної ситуації.